

VÁLEČNÉ OSUDY FRANTIŠKA TUNÁKA (1919 – 1973).

PŘÍSPĚVEK K NASAZENÍ ČECHOSLOVÁKŮ V ŘADÁCH FRANCOUZSKÝCH A POLSKÝCH EXPEDIČNÍCH SIL
U NORSKÉHO NARVIKU V ROCE 1940¹

KREISINGER Pavel

KREISINGER, P.: The Wartime Fate of František Tunák (1919–1973): Contribution to the deployment of Czechoslovaks in the ranks of the French and Polish expeditionary forces at Narvik, Norway, in 1940. *Vojenská história*, 1, 28, 2024, pp 49–80, Bratislava.

This study focuses on the wartime fate of the Slovak František Tunák (1919–1973), who spent his spare time in Great Britain, as a member of the Czechoslovak Army, writing down his war experiences from Narvik, where he fought in the ranks of the French Foreign Legion. He wrote his 24-page memoirs with a minimum delay in 1941, on the occasion of the first anniversary of the battles. The aim of the material presented here is not only to describe Tunák's wartime fate in the ranks of the French Foreign Legion (Narvik) and the Czechoslovak Independent Armoured Brigade (Dunkirk), but especially to make available, in the form of a critical edition, a unique source of his Narvik memoirs, describing even some taboo topics and at the same time have remarkable literary qualities.

Key words: Norway, Narvik (1940), French Foreign Legion, 13th Half-Brigade of the Foreign Legion, Polish Independent Highland Brigade, 1st Czechoslovak Independent Armoured Brigade, Siege of Dunkirk (1944–1945), František Tunák (1919–1973).

Úvodem

Problematika československo-norských vztahů v letech druhé světové války se v posledních letech těší zvýšenému badatelskému zájmu. Přes značnou geografickou vzdálenost totiž sdílely obě tyto nacisty okupované země podobné válečné zkušenosti a stejně jako republikánské Československo disponovalo i královské Norsko v letech 1940 – 1945 ve Velké Británii vlastní exilovou vládou.² Obě vlády byly navíc ve vzájemném kontaktu³ a prostřednictvím vojenských atašé si předávaly důležité zpravodajské informace.⁴ Do okupovaného Norska se pak v rámci nuceného nasazení dostalo přes 2000 Čechů.⁵ Tito tzv. „Noráci“,

¹ Studie je dílčím výstupem projektu „ZDROVOJ“ (Zdroje vojenských tradic AČR), jehož nositelem je v letech 2022 – 2026 Univerzita Obrany v Brně, respektive Katedra teorie vojenství Fakulty vojenského leadershipu. Poskytovatelem je Ministerstvo obrany ČR.

² JAKUBEC, Pavol. Privilegovaný malý spojenec. Kráľovská nórska vláda v spojeneckom Londýne. In *História – Otázky – Problémy*, 2020, roč. 12, č. 1, s. 21 – 32.

³ JAKUBEC, Pavol. Together and Alone in Allied London: Czechoslovak, Norwegian and Polish Government s-in-Exile, 1940 – 1945. In *The International History Review* 2020, roč. 42, č. 3, s. 465 – 484.

⁴ Čs. vojenskými diplomaty akreditovanými u norské exilové vlády byli ve válečných letech: plk. gšt. Jaroslav Vedral „Sázavský“, plk. gšt. Václav Havelský a mjr. gšt. František Bauer. Podrobněji viz ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. *Zapomenutá elita: českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938 – 1945*. Praha : Mladá fronta, 2011, s. 125 – 128.

⁵ HINGAROVÁ, Vendula – MARŠÁLEK, Zdenko. Kartotéka totálně nasazených v Norsku. Dokumenty Organizace Todt a evidence zahraničních dělníků v Norsku z let 1940 – 1945. In *Paměť a dějiny*, 2020, roč. 14, č. 1, s. 106 – 109; HINGAROVÁ, Vendula. Na staveništi za polárním kruhem: v Norsku během druhé světové války nuceně pracovaly dva tisíce Čechů. In *Paměť a dějiny*, 2022, roč. 16, č. 1, s. 38 – 49. Souhrnně viz HINGAROVÁ, Vendula – MARŠÁLEK, Zdenko. *Posláni na sever: Češi na nucené práci v Norsku*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2022.

jak si sami říkali,⁶ pracovali zejména za polárním kruhem v oblasti Narviku, kde stavěli opevnění, silnice a železnice. Některým jednotlivcům se podařilo z pracovního nasazení uprchnout a přes neutrální Švédsko se pak dostali až do Velké Británie, kde vstoupili do řad čs. zahraniční armády.⁷

Podobnou norskobritskou válečnou anabázi absolvovalo i několik Čechoslováci, kteří v řadách francouzských a polských expedičních sil bojovali za polárním kruhem u Narviku na jaře 1940. Zatímco část z nich se dostala do německého zajetí, většina mužů byla stažena do Francie a následně evakuována do Velké Británie. Přestože se jednalo o jednotlivce, pro čs. zahraniční armádu se jednalo o vítanou, a navíc zkušenou posilu vznikající smíšené brigády. Následující studie se primárně soustředí na válečné osudy rodáka z kysucké Turzovky Františka Tunáka (1919 – 1973), který si jako svobodník čs. armády ve Velké Británii krátíl čas sepisováním svých válečných zážitků od Narviku. Své vzpomínky publikoval s minimálním časovým odstupem již v roce 1941, při příležitosti prvního výročí bojů. Nejprve vyšly ve slovenštině na stranách osvětových novin *1. praporu*, k němuž byl Tunák zařazen,⁸ a následně se obsáhlá reportáž dostala i na stránky hlavního exilového týdeníku *Čechoslovák*.⁹ Svobodník Tunák měl v té době podle všeho již sepsanou celou vzpomínkovou knížku. Reakce na jeho literární pokusy byly pravděpodobně kladné, a proto se rozhodl své severské vzpomínky vydat ještě v roce 1941 vlastním nákladem a v květnu tak spatřila světlo světa na stroji psaná, čtyřiadvacetistránková knížka. Tato útlá brožurka byla dokonce ilustrovaná, kromě obálky obsahovala šest kreseb. Knihu upravil pro tisk, navrhl obálku a ilustroval poručík B. B., který si přál – patrně ze skromnosti – zůstat v anonymitě.¹⁰ S největší pravděpodobností se jednalo o por. PhDr. Bohumila Bočka (1904–1969), jenž byl „*duší časopisu 1. prapor, který vycházel denně až do jara 1941*“.¹¹ Z tiráže bohužel není zřejmé, v jakém nákladu byla kniha vytištěna. Můžeme pouze konstatovat, že cena výtisku činila jeden šilink¹² a publikace byla pravděpodobně určena především Tunákovým kamarádům a spolubojovníkům z řad 1. praporu čs. brigády. O jejím vydání informovaly v červnu 1941 osvětové noviny *praporu*.¹³ Přestože na existenci této mimořádně zajímavé vzpomínkové knížky bylo poprvé upozorněno již na konci 60. let,¹⁴ badatelské pozornosti českých a slovenských historiků druhého za-

⁶ Databáze osob nasazených z protektorátu na nucené práce do Norska obsahuje 1366 jmen. Viz: <<https://noraci.cz/>> [cit. 30. 5. 2022].

⁷ Například Jan Jansa (nar. 1923), který byl do čs. armády ve Velké Británii ze Švédska dopraven letecky, odveden 8. 11. 1944. Poté sloužil u čs. 311 perutě RAF. Podrobněji viz MARŠÁLEK, Zdenko: Jan Jansa z nasazení v Norsku do čs. armády v Británii. Dostupné online na: <<https://noraci.cz/pribeh/jan-jansa-z-nasazeni-v-norsku-do-cs-armady-v-britanii/>> [cit. 30. 5. 2022].

⁸ T[un]ák, [František]. Vzpomienky na Narvik. In: *1. prapor: informace – tisk – osvětová a duchovní služba: denní časopis 1. pěšího praporu v Anglii v táboře Moreton Paddox, 1940 – 1941*, 5. 2. 1941, č. 114, s. 456.

⁹ TUNÁK, František. Jak jsme bojovali o Narvik. In: *Čechoslovák. Nezávislý týdeník*. 1941, 18. 4., s. 1 – 2.

¹⁰ TUNÁK, František. *S cudzineckou legiou na Narvik*. K tisku upravil, ilustroval a obálku nakreslil por. B. B. Vydáno a vytištěno u 1. praporu nákladem autorovým [Moreton Paddox], 1941.

¹¹ Podrobněji k Bočkovi srov. PLACHÝ, Jiří. *Filozofové v battledressech*. Praha : FF UK, 2010, s. 80 – 83; FLOSSMAN, Martin. Jezuité v uniformách. In *České, slovenské a československé dějiny 20. století*. 9. Ústí nad Orlicí : Ořis, 2014, s. 43 – 58.

¹² Šilink odpovídal dvacetině britské libry a dělil se dále na 12 pencí.

¹³ S cudzineckou legiou na Narvik (anotace na knihu). In: *1. prapor: informace – tisk – osvětová a duchovní služba: denní časopis 1. pěšího praporu v Anglii v táboře Moreton Paddox, 1940 – 1941*, 4. 6. 1941, č. 234, s. 940.

¹⁴ NIGRÍN, Karel. Soupis publikací vydaných péčí čs. odboje na západě za druhé světové války. In *Historie a vojenství*, 1968, roč. 17, č. 2, s. 298.

hraničného odboje doposud unikala.¹⁵ Patrne za to môže i fakt, že do dnešných dní se v našich špecializovaných knihovných dochovaly pouhé čtyři výtisky. Cílem předloženého materiálu je nejenom představit Tunákovy válečné a poválečné osudy,¹⁶ ale zejména ve formě kritické edice zpřístupnit unikátní pramen, který byl sepsán s minimálním časovým odstupem od prožitých událostí a zároveň má i pozoruhodné literární kvality. Čtení Tunákových vzpomínek může díky absurdnímu humoru a volnému vyprávěcímu stylu evokovat některé slavné válečné romány, jako byla například *Hlava XXII* Josepha Hellera.

Ze slovenské Turzovky do Francie (1919 – 1938)

František Tunák se narodil 29. srpna 1919 v katolické rodině Františka a Anny (roz. Cisárikové) Tunákových v Turzovce¹⁷ (dnes okres Čadca) v horní Kysuci. Rodina bydlela v domě na adrese Za Vodou 235.¹⁸ Po obecné škole¹⁹ přešel na reálné gymnázium – studoval na legendárním slovenském gymnáziu v Kláštore pod Znievom, založeném Martinem Čulenem (1823 – 1894), a později přešel na reálné gymnázium do Kežmaroku.²⁰ Maturitní zkoušku však složil až později za války ve Velké Británii (5. dubna 1941). Do Tunákova života výrazně zasáhly zářijové události roku 1938. Přestože se ho zářijová mobilizace coby studenta, který ještě neměl za sebou povinnou vojenskou službu, netýkala, přihlásil se jako dobrovolník. Jeho přání sloužit v čs. armádě v čase ohrožení republiky bylo vyhověno, a tak byl zařazen k 19. náhradní rotě v Josefově ve východních Čechách. Po demobilizaci se rozhodl odejít do Francie, kde se jako dobrovolník přihlásil do mýty opředené cizinecké legie.²¹

¹⁵ Výjimku tvoří drobná zmínka v práci Jindřicha Marka a kratší studie Jiřího Plachého. Srov. MAREK, Jindřich. *Válka v Arktidě: zapomenuté bojiště tajné meteorologické války v letech 1940 – 1945*. Praha : Epocha, 2006, s. 36; PLACHÝ Jiří. Čechoslovák u Narviku. In: TOMEK, Prokop (ed.). *S přáteli v archivech. Sborník k sedmdesátinám historika Jindřicha Marka*. Svět křídel : Cheb, 2023, s. 86 – 106. Součástí Plachého studie je i překlad Tunákových vzpomínek do češtiny, který editor stylisticky upravil, nejedná se však o kritickou pramenovou edici.

¹⁶ Úvodní studie vznikla na základě archivního výzkumu v těchto archivech: ABS Praha, NA Praha, SNA Bratislava, VHA Bratislava, VÚA-VHA Praha a za pomoci soukromé dokumentace, která je v držení rodiny Franka Tunáka. Bylo autorovou snahou opatřit si kopie kariérních dokumentů z Centre de documentation historique de la Légion étrangère ve francouzském Aubagne, bohužel zde však nebyly nalezeny. E-mailová odpověď kapitána Saïd Ghrisse autorovi, 17. 4. 2023. Ve francouzské vojenském archivu v Caen byl tamějšími pracovníky dohledán úmrtní spis (dossier de décès) Tunákova spolubojovníka Ludvíka Severy (podrobněji viz Tabulka 1).

¹⁷ Obec Turzovka získala název podle svého zakladatele Juraje (VII.) Turza z Betlanoviec (1567 – 1616). O pojmenování obce se vedly v minulosti slovenské historiografii spory, nicméně podle nejnovějších výzkumů můžeme konstatovat, že „Turzovci založili mnoho obcí na Orave i Kysuciach, ale len názov Turzovky bol odvodený z ich mena. [...] Turzove majetky na hornej Kysuci v oblasti Predmiera boli ohrožované budatinskými valachmi. Poistil si ich založením novej obce a aby bolo zvýraznené, že ide o Turzovo územie, bol pôvodný Predmier nazvaný Turzovou obcou, skráteno Turzova, postupne Turzovka...“ Viz VELIČKA, Drahomír. *História – mesto Turzovka*. Dostupné online na: <<https://www.turzovka.sk/mesto/o-meste/historia/>>, staženo 27. 7. 2023.

¹⁸ Štátny archív v Žiline, pracovisko Archív Čadca, fond Notársky úrad v Turzovke, Rodná matrika Turzovky 1915 – 1921, zv. XII, č. 221, s. 174, Tunák František. S největší pravděpodobností se jedná o dnešní městskou část Závodie. Autor tímto děkuje Dr. Drahomíru Veličkovi za ověření údajů v příslušné matrice.

¹⁹ V rodinném archivu Tunákových se dochovalo jeho vysvědčení ze III. třídy obecné školy v Turzovce, kterou absolvoval ve školním roce 1927/28 s téměř samými jedničkami. Jedinou chvalitebnou obdržel na konci školního roku ze zpěvu. Soukromá dokumentace Franka Tunáka mladšího, Velká Británie (dále jen SDFT), Vysvědčení, Tunák František, 28. 6. 1928.

²⁰ ABS Praha, vyšetřovací spis, arch. č. V-2498 UL, Protokol sepsaný KS MV v Banské Bystrici s Fr. Tunákem starším, 12. 4. 1966, s. 1.

²¹ NA Praha, f. Ministerstvo vnitra – Londýn (MV-L), sign. 2-90-123/12716, záznam Tunák František; NA Praha, f. Václav Patzak, sign. 5-1-215, Žiadosť o povolenie štúdia, 2. 7. 1941.

S cizineckou legií do norského Narviku (1939 – 1940)

Z dochovaných pramenů není zřejmé, kdy přesně se Tunák rozhodl rodné Československo opustit. S největší pravděpodobností to bylo ještě na podzim roku 1938. Těžko také říci, proč zvolil právě dobrovolný vstup do francouzské cizinecké legie. Ve válečném záznamu vedeném čs. exilovým ministerstvem vnitra je uvedeno, že se přihlásil „z touhy po dobrodružství“,²² a navíc bez vědomí svého otce Františka Tunáka staršího.²³ Zde je třeba konstatovat, že zmíněný elitní útvar francouzské armády, jehož historie sahá až do roku 1831,²⁴ se těšil (a dodnes těší) u mladých mužů značné popularitě. Svou roli mohla sehrát i Tunákova znalost dějin čs. prvního zahraničního odboje, neboť Češi a Slováci bojovali v řadách cizinecké legie v rámci roty „Nazdar“. Osudy cizineckých legionářů pak připomínala nejružnější vzpomínková²⁵ nebo dokonce braková literatura,²⁶ která v meziválečné ČSR hojně vycházela. Analýza Ladislava Kudrny pro období po roce 1948 pak dokazuje, že důvody byly individuální a mnohdy velmi rozmanité: od útěku před svatbou přes hádku s rodiči až po neúspěšné studium nebo vysoké dluhy.²⁷ Z pramenů je doloženo, že občané prvorepublikového Československa vstupovali do cizinecké legie od poloviny 20. let, tedy dávno před krizovým rokem 1938.²⁸ Některé dobrodružné povahy volily v bezvýhodné situaci také španělskou cizineckou legii, která byla vytvořena v roce 1920 právě po francouzském vzoru a rovněž cvičila své brance v náročných pouštních podmínkách severní Afriky.²⁹

V lednu 1939 tedy vstoupil devatenáctiletý František Tunák do řad francouzské cizinecké legie³⁰ a po podepsání pětiletého služebního závazku ho čekala cesta lodí z Marseilles do severní Afriky. Výcvik nově odvedených legionářů neprobíhal nikde jinde než v „hlavním posádkovém městě“, alžírském Sidi Bel Abbès.³¹ Zde se měl Tunák na vlastní kůži přesvědčit o platnosti legionářského hesla: „*Jednou legionář, navždy legionář*“.³² Jeho podrobné vzpomínky na náročný výcvik v pouštních podmínkách bohužel nemáme

²² NA Praha, f. Ministerstvo vnitra – Londýn (VL-L), sign. 2-90-123/12716, záznam Tunák František.

²³ ABS Praha, vyšetřovací spis, arch. č. V-2498 UL, Protokol sepsaný KS MV v Banské Bystrici s Fr. Tunákem starším, 12. 4. 1966, s. 1-2.

²⁴ K počátkům francouzské cizinecké legie viz například WINDROW, Martin. *French Foreign Legion 1831 – 71*. First published. Oxford : Osprey Publishing, 2016.

²⁵ Viz například ULRICH, Emil. *S Francií za svobodu světa Čeští dobrovolníci ve francouzské armádě : Cizinecká legie 1914-1918*. Praha : Stanislav Minařík Smíchov, 1920.

²⁶ Viz například SURDEZ, Georges. Vojákem cizinecké legie. In *Romány do kapsy (RODOKAPS)*, 1935, č. 19; NEWSOM, J. D. Legionářova kořist. In *Edice Dobrodružství*. Praha : Šolc a Šimáček, 1932.

²⁷ KUDRNA, Ladislav. *První vietnamská válka na pozadí osudu Ladislava Charváta*. Praha : Academia, Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 24.

²⁸ Viz dále, Tabulka č. 1.

²⁹ Viz například osud Jakuba Richtera, který zběhl z čs. armády a po odpykání trestu odjel na černo v budce brzdáře nákladním vlakem až do Španělska, kde v červnu 1929 vstoupil do řad cizinecké legie a kde působil jeden rok u 1. pluku marockých střelců. VHA Bratislava, f. 53 (MNO, II. oddělení – Slovensko), sign. 53-33-48/4, Výslechový list s Jakubem Richterem, 20. 6. 1933. K tématu viz také RAMBOUSEK, Jan. *Ve službách španělské cizinecké legie*. Kežmarok : nákladem vlastním, 1937

³⁰ VÚA-VHA Praha, „Kartotéka Západ“, karta Františka Tunáka.

³¹ MICHON, Jean. Sidi-Bel-Abbès: Capitaine légionnaire. In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, Janvier, 2010, No. 237, s. 25 – 38.

³² Une fois légionnaire, toujours légionnaire. Viz například COOPER, A. R. *Douze ans a la Légion étrangère*. Paris : Payot, 1934, s. 62.

k dispozici. Pro ilustraci můžeme nicméně citovat alespoň slova jiného účastníka čs. zahraničního odboje, a sice o šest let staršího Jana Kubiše (1913 – 1942),³³ pozdějšího účastníka známé operace Anthropoid. Kubiš se dostal do severní Afriky přes Polsko a francouzský přístav Marseille. Jeho cesta pak pokračovala lodí až do alžírského přístavu Oran, odkud novopečení legionáři dále pokračovali vlakem: „*Ještě před půlnocí zastavil vlak, zjistili jsme při vycházení z nádraží, že jsme v ‚SIDI BELL ABES‘. Tam jsme již začali poznávat co jest horko Afriky. Nikterak nás nebavilo zacházení sergeantů z cizinecké legie s námi. Zase se opakovaly prohlídky, ba i pochody u pochybných, by se zjistil jejich zdravotní stav. Denně jsme si mysleli na našich pět roků, které jsme podepsali. [...]‘³⁴ Výcvik nováčků trval zhruba čtyři měsíce a Tunák ho ještě před vypuknutím druhé světové války zakončil v hodnosti legionáře 1. třídy (*Première Classe*).³⁵ Jedná se o druhou nejnižší hodnost v řadách mužstva, o jeden stupeň vyšší než vojin (*Légionnaire*), francouzská cizinecká legie totiž nemá hodnost svobodníka. Hodnosti řadového mužstva (*Hommes de rang*) jsou následující: vojin (legionář), legionář 1. třídy, legionář 2. třídy, desátník, četař.³⁶ Mírový život v řadách legie byl podle Tunáka vyplněn hlavně prací: „*Legia, ktorá prešla bojami cez Mexiko,³⁷ Itáliu, Franciu, Indočinu a celou Afriku, žila v tradícii a pre tradíciu. Bol to život dvojaký: život mierový a za vojny. V dňoch mieru prejavom života bola iba práca. Armáda, kde disciplína a dril spočíval v práci. Tri štvrtiny komunikácií a budov severnej Afrike vybudovala legia. Rusi, Poliaci, Belgičania a Čechoslováci so Španielmi a dvaciatimi inými národami boli v malej menšine, oproti Nemcom, ktorí tvorili 60% stavu.³⁸ Bolo príslovím v cudzineckej legii: Každý poddôstojník je Nemec, ale nie každý Nemec poddôstojník. A boli to desiatníci, ktorí boli základom disciplíny a vojenskej výchovy. To bolo v mieri‘“.³⁹**

Mír v Evropě definitivně skončil nacistickým vpádem do Polska 1. září 1939. O dva dny později vyhlásily válku Německu Velká Británie a Francie. Jak je všeobecně známo, jednalo se ještě o tzv. podivnou válku, kdy Francie sice provedla mobilizaci, ale na reálné vojenské operace se čekalo až do jara 1940.⁴⁰ Z nerealizovaných a „polozapomenutých“

³³ Kubiš vstoupil do cizinecké legie 3. 8. 1939. Protože vstoupil do legie až po 15. březnu 1939, byl mu po vstupu Francie do války jeho pětiletý závazek zrušen a mohl vstoupit do čs. zahraniční armády ve Francii. Tunáka a dříve přistoupiavších se to však netýkalo a museli v legii zůstat až do pádu Francie.

³⁴ Válečný deník Jana Kubiše. Citováno podle KOLÁŘ, Ondřej – POLÁKOVÁ, Kamila (Eds.). *Odchody a návraty: vzpomínky účastníků zahraničního protinacistického odboje ze Slezska a Ostravska*. Opaava : Slezské zemské muzeum, 2018, s. 14.

³⁵ NA Praha, f. MV-L, sign. 2-90-123/12716, Tunák František.

³⁶ Srovnávací tabulku hodností ve francouzské cizinecké legii a jejich přibližných ekvivalentů v čs. armádě viz např.: KUDRNA, Ladislav. První vietnamská válka na pozadí osudu Ladislava Charváta. Praha : Academia, Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 246 – 247.

³⁷ V dějinách cizinecké legie patří mezi nejslavnější bitvy bitva u Camorónu se Tejada (Bataille de Camerone), která se odehrála 30. dubna 1863 v rámci francouzské intervence v Mexiku. Zde 65 legionářů čelilo několik hodin zhruba třítisícové přesile mexické pěchoty a jezdeckta. Podrobněji viz např. ODSTRČIL, Michal. *Bitva cizinecké legie: Camerone*. Brno : vlastním nákladem, 2013.

³⁸ Tunákův výběr nejčastějších národností v cizinecké legii koresponduje s oficiální statistikou fr. ciz. legie z let 1831 – 1942. Národnosti byly u legie zastoupeny v uvedeném pořadí: Němci (54 %), Belgičané (10 %), Francouzi (10 %), Italové (10 %), Španělé (7 %), Švýcaři (6 %), Poláci (1,7 %), Rusové (1,7 %), Řekové (1,1 %), Čechoslováci (1,6 %). Citováno podle KUDRNA, L., c. d., s. 21.

³⁹ SDFT VB, Francúzska cudzinecká legia. Výstřižek novinového článku Františka Tunáka, nedatováno.

⁴⁰ Výjimkou byla francouzská ofenzíva do Sárska, která však trvala od 7. září do 17. října. Francouzská armáda se pak s těžkými ztrátami (2000 padlých, raněných a nemocných) stáhla zpět. Viz JACKSON, Julian. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. Praha : BB/art, 2006, s. 105.

francouzských plánů připomeňme alespoň pokus o vyloďení v řecké Soluni, jež měly provést francouzské a britské koloniální jednotky nacházející se v oblasti Levanty a které mělo přivést balkánské státy do tábora Spojenců.⁴¹ Rovněž ve fázi plánování skončil nápad ministerského předsedy Francie Paula Reynauda (ve funkci vystřídal Édouarda Daladiera 21. března 1940) na letecké bombardování ropných polí na Kavkazu v SSSR (Baku, Groznyj, Majkop), které mělo připravit Německo o ropu od jeho sovětských spojenců.⁴² Nejdále byl nakonec dotažen plán na vyslání spojeneckého expedičního sboru do Skandinávie. Poté, co SSSR přepadl 30. listopadu 1939 Finsko (tzv. zimní válka), přiklonilo se francouzské veřejné mínění většinově na stranu Finů, kteří se houževnatě bránili. Vedlejším cílem vyloďení ve finském nezamrzajícím přístavu Petsamo (dnes ruská Pečanga) mělo být oslabení válečného hospodářství Německa díky přerušení dovozu švédské železné rudy. Britové se vyloďení ve Finsku obávali, aby se nedostali do válečného stavu se Sověty, nakonec ale souhlasili s alternativním francouzským plánem obsadit norský nezamrzající přístav Narvik, nacházející se asi 40 km od švédských hranic,⁴³ přes nějž Německo dopravovalo po železnici švédskou železnou rudu z oblasti Gällivare. Mezitím však Finsko 13. března 1940 podepsalo v Moskvě kompromisní mír a z připravované skandinávské expedice zbyl pouze plán na obsazení Narviku, s nímž ale nesouhlasilo neutrální Norsko a Švédsko.⁴⁴ Spojence nakonec s připravovanou „přátelskou“ invazí do Norska předstihlo Německo, které 9. dubna zahájilo operaci *Weserübung* (překročení řeky Vezery) a zaútočilo na Dánsko a Norsko zároveň.⁴⁵ Britové tak na poslední chvíli stačili pouze zaminovat norské pobřežní vody u Narviku, což byl nápad, na který Winston Churchill upozorňoval již v roce 1939.

Vraťme se ale zpátky do severní Afriky, k Františku Tunákovi, kde se od 20. února do 6. března 1940 formovala 13. půlbrigáda⁴⁶ cizinecké legie (*13e demi-brigade de Légion étrangère*, dále jen 13e DBLE). Jádrem půlbrigády byla dva prapory: 1er bataillon (I/13e DBMLE) a 2e bataillon (II/13e DBMLE). Dohromady je tvořilo 55 důstojníků, 210 poddůstojníků a 1984 osob mužstva (četařů a legionářů).⁴⁷ Pověstí se jednalo o dobrovolníky, kteří měli odjet na pomoc Finům. Vojáci měli za sebou nejružnější bojové zkušenosti převážně z koloniálních konfliktů v Africe, ale našli se mezi nimi i veteráni z občanské války ve Španělsku a také blíže neurčené množství Poláků, Čechoslováků a Židů.⁴⁸ Velitelem půlbrigády se stal podplukovník (*lieutenant-colonel*) Raoul Charles

⁴¹ MOURÉLOS, Yannis. La « résurrection » du Front de Salonique. In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2018/1 (N° 269), s. 57 – 72.

⁴² CHAMPONNOIS, Sylvain. Les projets franco-britanniques de bombardement aérien de l'industrie pétrolière soviétique du Caucase (1939 – 1940). In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2018/1, N° 269, s. 33 – 55.

⁴³ AAS, Steinar. Narvik, a Swedish Norwegian Border Town. In *Mesto a dejiny*, 2019, roč. 8, č. 1, s. 54 – 79.

⁴⁴ Srov. JACKSON, J., c. d., s. 110 – 116; CLERC, Louis. De Petsamo à Narvik: opérations périphériques dans le nord de l'Europe, décembre 1939 – avril 1940. In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2018/1, N° 269, s. 15 – 32.

⁴⁵ RAŠÍN, Milan. Operace Weserübung. In *Historický obzor*, 2007, roč. 18, č. 11/12, s. 261 – 272.

⁴⁶ Jedná se o historické označení pocházející z roku 1793, kdy měl termín nahradit pluk. Dvě „půlbrigády“ tvořily dohromady brigádu.

⁴⁷ COMOR, André-Paul. *L'épopée de la 13e Demi-brigade de Légion étrangère, 1940 – 1945*. Paris : NEL, 1988, s. 37 – 40.

⁴⁸ BIMBERG, Edward L. *Tricolor Over the Sahara: The Desert Battles of the Free French*. Westport : Greenwood Press, 2002, s. 79 – 80.

Magrin-Vernerey (1892 – 1964), později známý jako generál Ralph Monclar.⁴⁹ Monclar byl nejen zkušený absolvent francouzské vojenské akademie (*École spéciale militaire*) v Saint Cyr (1912 – 1914)⁵⁰ a válečný hrdina z Velké války (kde utřil celkem sedm zranění), ale také důstojník se svérázným smyslem pro humor. Tento „rytířský rebel“ se narodil v maďarské Budapešti, kam se jeho matka dostala coby učitelka francouzštiny, působící předtím ve Vídni.⁵¹

Začátkem března 1940 se oba prapory cizinecké legie přesunuly lodí z Oranu do Francie. Jejich cesta vedla do akvitánské vesničky Larzac, kde měli legionáři vyčkat na přesun do Finska. Mezitím však Finové podepsali se SSSR mír, a tak bylo po zahájení německého útoku na Norsko začátkem dubna 1940 rozhodnuto vyslat formující se francouzský expediční sbor (*Le corps expéditionnaire français en Scandinavie*, dále jen CEFS) místo Finska do Norska. Velitelem sboru se stal generál Antoine Béthouart (1889 – 1982) a pod jeho velení spadaly – vedle dvou praporů cizinecké legie – také dvě půlbrigády (5. a 27.) elitních alpských myslivců (*Chasseurs Alpains*), kteří byli na rozdíl od cizinecké legie lépe vycvičení pro boj v horském a zimním terénu. Motorizovanou podporu francouzských půlbrigád představovaly lehké tanky Hotchkiss H39, které byly v celkovém počtu 15 kusů nasazeny v rámci 342. *Compagnie Autonome de Chars de Combat*. Palebnou podporu mělo obstarat koloniální dělostřelectvo (2e *groupe autonome d'artillerie coloniale*), skládající se ze tří baterií (každá se čtyřmi 75 mm kanony vzoru 1897, taženými nákladními automobily Laffly S20TL). Francouzskému velení podléhala i polská samostatná brigáda Podhalaňských střelců (*Samodzielna Brygada „Strzelców Podhalańskich“*). Brigádě o úctyhodné síle 4778 mužů velel generál Zygmunt Bohusz-Szyszko (1893 – 1982).⁵²

Zatímco ještě 8. dubna 1940 norská vláda připravovala písemný protest proti britskému zaminování svých vod, německým torpédoborcům se za bouře podařilo uniknout pozornosti britského námořnictva a dostat se až do oblasti *Ofofjojrdenu*, vedoucí přímo k nezamrzajícímu přístavu Narvik. Zde se v úterý 9. dubna ráno vylodilo téměř 2000 mužů ze 139. pluku horských myslivců (*Gebirgs-Jäger-Regiment 139*) pod vedením generála Eduarda Dietla (1890 – 1944). Norská vláda začala mobilizovat až ve dnech 9. a 10. dubna, to už ale němečtí parašutisté obsadili Oslo. Vláda a norský král se stačili evakuovat a požádat o pomoc Spojence. Zatímco norské námořnictvo před Narvikem kladlo německé převaze odpor, polovina posádky v Narviku se pod vedením quislingovského plukovníka Konrada Sundla vzdala. Norští vojáci, kteří se nehodlali vzdát, odešli z města a do 16. dubna byli Němci zatlačeni do Švédska. Mezitím se 10. a 13. dubna odehrály v narvických vodách dvě bitvy mezi německým a britským námořnictvem, ve kterých zvítězilo námořnictvo královské.⁵³ Vítězství Britů v těchto bitvách otevřelo cestu spojeneckému vylodění a ve dnech 15. – 17. dubna se v Harstadu vylodila britská 24. gardová brigáda. Britské jednotky však neměly dostatečné zimní vybavení, a proto bylo později rozhodnuto, že tíhu budoucích bojů při znovuoobsazení Narviku ponesou Norové z 6. divize (zejména

⁴⁹ COMOR, A.-P., c. d., s. 393 – 394.

⁵⁰ V éře první čs. republiky se právě tato akademie stala vzorem pro Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. Viz JAKL, Tomáš. Vzpomínka Karla Schmidta na École Spéciale Militaire a Vojenskou akademii. In *Historie a vojenství*, 1997, roč. 46, č. 3, s. 133 – 140.

⁵¹ BENE, Krisztian. Egy lovagias lázadó. Raoul Magrin-Vernerey katonai pályafutása a Mediterráneum vonzásában. In *AETAS*, 34 évf. 2019, 1. szám, s. 78 – 96.

⁵² GREENTREE, David. *Narvik 1940. The Battle of Northern Norway*. Oxford : Osprey Publishing, s. 15 – 21.

⁵³ Srov. STRABOLGI, Joseph Montague Kenworthy. *Narvik and after: a study of the Scandinavian campaign*. London : Hutchinson Universal Book Club, [1940], s. 75-107; HRBEK, Ivan – HRBEK, Jaroslav. *Salvy nad vlnami: od výstřelu na Westerplatte po zkázu Bismarcku*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko, 1997, s. 108 – 117, 313.

6. a 7. brigáda, v rámci níž působil také samostatný norský prapor Alta) a Francouzi společně s Poláky. Ti disponovali jak zimním vybavením,⁵⁴ tak některé jednotky i lyžařskými oddíly. 27. půlbrigáda francouzských alpských myslivců se vylodila u Elvenes až 27. dubna. Následně doplula do bezpečného Harstadu také 13. půlbrigáda cizinecké legie (5. května) a polská „Podhalaňská“ brigáda (7. května).⁵⁵

Do širší oblasti Narviku byly postupně dopravovány další jednotky. Podle nových údajů norského historika Jaklina se v souhrnu jednalo až o 10 000 norských a 25 800 spojeneckých vojáků (z toho 14 100 Britů a 11 700 Francouzů a Poláků) na jedné straně a necelých 6 000 Němců na straně druhé.⁵⁶

Zevrubné líčení Tunákových osudů v norské kampani je obsaženo v příloze této studie. Z hlediska analýzy válečných vzpomínek je zajímavé, že Tunák popsal i některá tabuizovaná témata (rabování nebo milostné vztahy s místními ženami), kterým se většinou pisatelé těchto ego-dokumentů záměrně vyhýbají: „*robily sa obchodzky. Nejaký ten domček na pravo, nejaký ten domček na ľavo, a plienilo sa. Najprv bielizeň. Takto vyzbrojení polocivilne a polovojensky sbieralo sa niečo cenného. Zabudnuté norské koruny, hodinky, fotky, aparáty a konzervy. [...] Poznávaly se norské názory na snehovú lásku šestnásťročných ženušiek, hľadajúc ako zámienku nákup mlieka od malých a zarastených zápolarných kravičiek. Gramofony hraly norské šlágre v každom družstve, ale ich trvanlivosť nebola dlhá. Aby sa ušetrily francúzske jednotvárne konzervy, spravila sa sem-tam poľovačka s ľahkým kulometom, alebo nevinná krádež na opustenej farme.*“⁵⁷

Závěrem této části studie lze konstatovat, že 13. půlbrigáda se vyznamenala zejména 13. května 1940 při vylodění a následném útoku na Němci obsazený Bjerkvik.⁵⁸ Následně byli němečtí obránci Narviku v bitvě dne 28. května 1940 poraženi a posléze pomalu zatlačováni až ke švédským hranicím. V té době už ale v západní Evropě pokračoval bleskurychlý německý vpád do Francie a následná okupace zemí Beneluxu. Spojenci se proto rozhodli své jednotky od Narviku stáhnout zpátky a použít je při obraně francouzské Bretaně. Evakuace Britů, Francouzů a Poláků probíhala úspěšně od 1. do 8. června. Norská 6. divize mezitím demobilizovala a 10. června proběhla formální kapitulace norského generála Otto Rugeho, norský král Haakon VII.⁵⁹ totíž dříve rozhodl o pokračování v bojích z britského exilu a uprchl společně s vládou a částí norských jednotek už 7. června 1940, a to na palubě britského křižníku *Devonshire*. Celkové ztráty Spojenců v tzv. norské kampani, která trvala 62 dní, se blížily číslu 6700 mužů. Jednalo se o Brity (4400 osob, z toho 1500 námořníků a letců letadlové lodi *Glorious*), Nory (1700 celkově, z toho 847 zabitých⁶⁰),

⁵⁴ Do standardní zimní výstroje příslušníků 13. půlbrigády patřila teplá bunda typu *Canadienne* z ovčí vlny, dále vlněná šála, rukavice-palcáky a sněžnice. COMOR, A.-P. c. d., s. 45, 324.

⁵⁵ Podrobné schéma situace spojeneckých jednotek u Narviku ze dne 8. 5. 1940 viz obrazová příloha této studie.

⁵⁶ JAKLIN, Asbjørn. *Bitwa o Narwik. 62 dni desperackiej walki*. Kraków : Znak, 2021, s. 7.

⁵⁷ Viz příloha: S cudzineckou legiou na Narvik.

⁵⁸ LAPIE, Pierre-Olivier. *La Légion étrangère à Narvik (avant-propos du général de Gaulle, préface du major P.C. Wren)*. Paris : Flammarion, 1945, s. 49 – 58; COMOR, A.-P., c. d., s. 48 – 56; JAKLIN, A., c. d., s. 253 – 261.

⁵⁹ Jednalo se druhorozeného syna dánského krále Frederika VIII. Poté, co Norsko vyhlásilo r. 1905 nezávislost na Švédsku, byl r. 1906 korunován norským králem. Jeho manželkou byla Maud z Walesu, dcera britského krále Eduarda VII. Podrobněji viz BUBEN, Milan. Změna na norském trůně. In *Historický obzor*, 1991, roč. 2, č. 1 – 2, s. 16 – 21.

⁶⁰ Ztráty 6. divize u Narviku činily 105 padlých. Jmenný seznam viz JAKLIN, A., c. d., s. 405 – 410.

Francouze a Poláky (533 padlých zraněných a nezvěstných).⁶¹ Němci ztratili 5660 vojáků a 240 letadel, Spojenci 112 letounů. Srovnatelné byly i ztráty na moři – Spojenci přišli o jednu letadlovou loď, 1 křižník, 10 torpédoborců (z toho jeden francouzský a jeden polský⁶²) a 6 ponorek (z toho 1 francouzskou a 1 polskou⁶³). Němci ztratili 3 křižníky, 10 torpédoborců a 4 ponorky, a navíc dva bitevní křižníky (*Scharnhorst* a *Gneisenau*) byly vážně poškozeny a na několik měsíců vyřazeny.⁶⁴ Lze tedy říci, že se jednalo spíše o Pyrrhovo vítězství. Početně menší *Kriegsmarine* nicméně způsobilo těžké ztráty, které později poznamenaly připravovanou invazi do jižní Anglie.⁶⁵ Ztráty francouzské cizinecké legie byly naopak velmi nízké, přišla o pouhých 75 mužů (zemřelo 7 důstojníků, 5 poddůstojníků a 63 legionářů).⁶⁶ Dále můžeme konstatovat, že: „*Za 6 týdnů bojů dobyla 13. půlbrigáda pod vedením podplukovníka Magrina-Vernereye rozsáhlé norské území. Provedla 2 obojživelná vylodění a obsadila Bjerkvik a Narvik. Ukořistila 200 kulometů, 10 děl, 10 letadel a do zajetí vzala na 400 Němců...*“⁶⁷

Do zajetí padlo rovněž několik příslušníků cizinecké legie, což byl případ Tunákova spolubojovníka z Československa Františka Šmída (Franze Schmidta), který „*se zúčastnil útoku o Narvik, kde [později] padl 4. nebo 5. června 1940 do německého zajetí, a byl poslán do zajateckého kampu Stalag VIII B (Slezsko u Neisse),⁶⁸ odkud utekl a přihlásil se [do čs. zahraniční armády] v lednu 1941 v Palestině v Jerichu, vydávaje se za desátníka a byl přidělen kulometné rotě...*“⁶⁹ Pokud můžeme věřit Schmidtovým výpovědím učiněným později v Londýně, do německého zajetí padlo „*450 Norvěřanů, 3 Poláci, 4 francouzští legionáři a 2 francouzští alpští myslivci*“.⁷⁰ Schmidt byl údajně osobně vyslýchán německým generálem Dietlem, ten se ho však ptal pouze „*na Poláky a na Černochoy a kolik vojska v Norsku jest a kde se nachází. Schmidt na to odpověděl, že je jen obyčejným vojákem, a že neví nic ani o Polácích ani o Černoších*“.⁷¹ Šmíd je zatím jediným známým Čechoslovákem, který u Narviku padl do zajetí. František Tunák a jeho další spolubojovníci měli štěstí, že z bojů o Narvik vyvázli bez zranění. Jejich další osudy shrnuje následující tabulka:

⁶¹ Polská brigáda měla nízké ztráty: 97 padlých, 189 raněných a 28 nezvěstných. Viz WIELICZKA-SZAREK, Joanna. *Bitwy polskich żołnierzy 1940 – 1944: Narwik, bitwa o Anglię, Tobruk, Monte Cassino, Falaise, Arnhem*. Kraków : Wydawnictwo AA, 2014, s. 64.

⁶² Jednalo se o ORP Grom potopený 4. 5. 1940. 59 členů posádky zahynulo, 154 se zachránilo (z toho 27 zraněných). Viz OLSZAŃSKI, Michał. *Narwik*. Warszawa : Edipresse 2005, s. 16 – 23.

⁶³ Jednalo se o ORP Orzeł, pohřešovaný od 8. 6. 1940. Pravděpodobně narazil na britskou nebo německou námořní minu v oblasti Skagerraku. Vrak ponorky se dodnes nepodařilo najít. Viz tamtéž, s. 42 – 43, 58 – 59.

⁶⁴ Základní technické údaje lodí viz MACINTYRE, Donald G. F. W. *Narvik*. Praha : Mladá fronta, 1989, s. 209 – 216.

⁶⁵ K celkovým ztrátám v norské kampani srov. ROBERTS, Andrew. *Ve vichru války: dějiny druhé světové války v novém pohledu*. Voznice : Leda, 2010, s. 96 – 97; KEJZLAR, Radko. *Norsko a nacistická okupace 1940-1945*. In *Historie a vojenství*, 1963, roč. 12, č. 1, s. 91 – 117, 114 – 115.

⁶⁶ COMOR, A.-P., c. d.; s. 360. Annexe 44.

⁶⁷ Narvik 1940, dostupné online na: <<https://www.generalmonclar.fr/monclar/narvik-1940/>> [cit. 9. 11. 2023]. Citován volný překlad autora.

⁶⁸ Stalag VIII-B se nacházel nedaleko německé vesnice Lamsdorf (dnes polské Łambinowice).

⁶⁹ NA Praha, f. MV-L, sign. 2-90-113 (Schif-Schm) /11703, Smidt František.

⁷⁰ Tamtéž, sign. 2-90-112, Schmidt František, alias Šmíd, s. 3.

⁷¹ Tamtéž.

Tabulka 1: Čs. státní příslušníci, kteří bojovali v řadách spojeneckých jednotek u Narviku (1940)⁷²

Příjmení a jméno	Národnost	Datum (a místo) narození	Jednotka u Narviku (datum vstupu do ciz. legie)	Datum vstupu do čs. zahraniční armády ⁷³
DJUMOVIC Rudolf	rusínská? ⁷⁴	10. 10. 1919 (Bordeaux, Francie)	13. půlbrigáda ciz. legie (28. 3. 1938) ⁷⁵	29. 7. 1940 (VB); 2. 8. 1940 zběhl a jeho další osudy jsou neznámé
FREISINGER Eugen	maďarská	12. 12. 1909 (Košice)	13. půlbrigáda ciz. legie (?)	nevstoupil do čs. armá- dy s odvoláním na to, že je maďarský státní příslušník
HOFFMAN Karel	česká	6. 8. 1894 (Malín, okr. Kutná Hora)	13. půlbrigáda ciz. legie (od 1931)	2. 8. 1940 vstoupil do britské armády, kde působil do 12. 7. 1942 (propuštěn ze zdravot- ních důvodů)
HUTKA (HUŤKA) Andrej (Ondřej)	slovenská	27. 9. 1906 (Brusno nad Hronom, okr. Brezno)	13. půlbrigáda ciz. legie (od 1937)	25. 9. 1940 (VB)
KARABIŇÁK Michal	rusínská	1. 2. 1919 (Rachov)	<i>Samodzielna Brygada Strzelców Podhalańskich</i> ⁷⁶	11. 6. 1941 (VB)
LET (LUSTBADER) Mikuláš	slovenská	11. 11. 1912 (Nitra)	13. půlbrigáda ciz. legie (od 1938)	18. 7. 1941 (VB)
RYŠAVÝ Josef	česká	25. 8. 1904 (Čekyně, okres Přerov)	13. půlbrigáda ciz. legie (1925)	nevstoupil, 1. 7. 1940 vstoupil do jednotek de Gaullových Svobod- ných Francouzů (FFL) ⁷⁷

⁷² Řazeno abecedně. Sestaveno na základě autorových výzkumů v NA Praha a VÚA-VHA Praha a VHA Bratislava (pokud není uvedeno jinak).

⁷³ V závorce uvedena zkratka, kde se dotyčný do čs. armády přihlásil: Velká Británie (VB), Střední východ (SV).

⁷⁴ Rodiče pocházeli z Podkarpatské Rusi. V přihlášce do čs. armády uvedl, že mluví dobře pouze polsky, česky nikoliv a špatně francouzsky.

⁷⁵ Předtím bojoval v řadách republikánského tábora v občanské válce ve Španělsku (v řadách česko-balkánského praporu).

⁷⁶ Do polské zahraniční armády vstoupil 4. 5. 1940 poté, co byl společně s Poláky evakuován 1. 4. 1940 z Rumunska přes Jugoslávii a Itálii do Francie.

⁷⁷ Josef Ryšavý (1904 – 1946) byl prvním Čechoslovákem, který byl dne 9. 9. 1942 vyznamenán za svou válečnou činnost prestižním de Gaullovým Řádem Osvobození (Ordre de la Libération). Řád kromě něj obdrželi pouze čtyři další Čechoslováci, a to Bohumil Vazač (1913 – 2003), Otto Wagner (1902 – 1947) Slavomír

SEVERA (SEWERA) Ludvík (Ludwik)	šlonzácká / českoslo- venská ⁷⁸	18. 9. 1900 (Karviná)	13. půlbrigáda ciz. legie (1926)	nevstoupil, zemřel 17. 6. 1940 v bretaňské vesnici Plancoët ⁷⁹
SCHMIDT František	německá/ česká?	21. 7. 1902 (Ledvice, okr. Duchcov)	13. půlbrigáda ciz. legie (od 1928) ⁸⁰	30. 12. 1940 (SV)
TUNÁK František	slovenská	29. 8. 1919 (Turzovka, okr. Čadca)	13. půlbrigáda ciz. legie (od 1939)	24. 9. 1940 (VB)
UHEREK Ján	česká?	25. 7. 1899 (Sedliště, okr. Frýdek- Místek)	13. půlbrigáda ciz. legie (?)	? ⁸¹
UNGERMANN (UNGERMAN) Slavomír (Georges)	česká, francouzská	16. 3. 1915 (Varšava, Polsko)	13. půlbrigáda ciz. legie (1935)	nevstoupil, ⁸² 1. 7. 1940 stoupil do jednotek de Gaullových Svobod- ných Francouzů (FFL) ⁸³
VELKOBOR- SKÝ Miroslav	česká	27. 11. 1906 (Kostelec nad Orlicí, okr. Rychnov nad Kněžnou)	13. půlbrigáda ciz. legie (od 1926? ⁸⁴)	4. 9. 1940 (VB)

Ungerman (1915 – 1988) a Viktor Perner (1911 – 1997). Viz <<https://www.ordredelaliberation.fr/fr/compagnons/josef-rysavý>> [cit. 9. 11. 2023]. K Ungermannovi viz níže. K Vazačovi a Wangerovi srov. PROCHÁZKA, Ivan. Major pěchoty Bohumil Vazač. In *Historie a vojenství*, 2005, roč. 54, č. 2, s. 97 – 104; MASSOVÁ, Dana. Plk. Otto Wagner (1902 – 1974): životní osudy československého důstojníka v zahraničním odboji na Západě. In *Studia historica Brunensia*, roč. 57, 2010, č. 2, s. 113 – 151; BŘEČKA, Jan. Jeho vlastní byla legie: životní pouť plukovníka Otty Wagnera. In KREMLÍČKOVÁ, Ladislava (ed.) *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2013, č. 11, s. 13 – 37.

⁷⁸ Státní okresní archiv Karviná, fond okresní úřad Fryštát, sčítací operáty, Doubrava 1921, dům čp. 291, byt č. 6, majitel Vítkovické kamenouhelné doly Doubrava, rodina Jana Severy (nar. 1. 5. 1860). Za upozornění na tento materiál autor vděčí Mgr. Pavlu Kufovi ze SOkA Karviná.

⁷⁹ Service historique de la Défense Caen, AC: 21P 154 222 (Sewera Ludwik, né le 18/09/1900 - dossier de décès), Za laskavé zaslání kopií je autor vděčný Fabianu LE JAN.

⁸⁰ Později z cizinecké legie vystoupil a znovu do ní vstoupil 14. 4. 1938.

⁸¹ Ve VHA se nedochovaly žádné záznamy k jeho osobě (Kartotéka západ, Sbírka 24, Sbírka kmenových listů).

⁸² Žádal o vstup, ale nebylo mu vyhověno. VÚA-VHA Praha, Sb.37, sign. 37-184-1/100-101, Čs. příslušníci ve franc. ciz. legii, 18. 7. 1940.

⁸³ COMOR, A.-P., c. d., s. 396.

⁸⁴ Kartotéka Západ uvádí službu v ciz. legii od 15. 1. 1936 do 3. 9. 1940, nicméně ve zpravodajském posudku je uveden: „Jmenovaný byl v roce 1926 mým spolužákem ve voj. Akademii v Hranicích. V té době dopustil se lehkomyšlnosti (krádeže) pro kterou byl z voj. akademie vyloučen. Jeho otec profesor tělocviku a známý sokolský pracovník, poklesek svého syna velmi těžce nesl a zapudil jej. Jmenovaný odešel pak do cizinecké legie...“ VÚA-VHA Praha, Sv. 24, složka Velkoborský, Zpravodajský posudek (děl. Oddíl 1 – zprav. důstojník, nedatováno, podpis nečitelný).

Podle Šmídovy výpovědi měl u Narviku bojovat ještě další Čechoslovák, a to důstojník Bohumil Brada – syn prvorepublikového generála Brady. Výzkum provedený ve VÚA-VHA Praha však Bradovo nasazení u Narviku ani jeho příbuzenství s generálem Josefem Bradou nepotvrdil. Brig. gen. Josefa Brada (nar. 29. 4. 1874) byl v letech 1925–1929 velitelem 9. pěší brigády, následně odešel do výslužby a jeho další soudy jsou nejasné. Naopak Bohumil Brada (nar. 17. 11. 1898) působil před válkou jako štábní kapitán tech. zbroj služby v Teheránu a do čs. zahraniční armády se přihlásil dobrovolně až 29. 11. 1941.⁸⁵ To dokládá, že je zapotřebí posuzovat Schmidtovy rozsáhlé výpovědi kriticky.

V řadách čs. zahraniční armády ve Velké Británii: voják, spisovatel, student (1940 – 1944)

Dne 13. června 1940 se 13. půlbrigáda vylodila ve francouzské Bretani, kde měla společně s polskou Podhalaňskou brigádou a 27. půlbrigádou alpských myslivců bránit tzv. Pevnost Bretaň (*Reduit Breton*).⁸⁶ Němci však postupovali zázračnou rychlostí a 17. června se fronta nacházela hluboko ve francouzském vnitrozemí v prostoru Tours – Dijon – Pontarlier, kde se dotýkala švýcarských hranic. Mezitím 16. června rezignoval francouzský ministerský předseda Paul Reynaud, a tak k jeho schůzce v W. Churchillem, která se měla konat 17. června v bretaňském Concarneau, již nedošlo. Ve stejný den oznámil maršál Pétain v rozhlase nutnost podepsat s Němci příměří, stalo se tak ale až 22. června 1940. Němci mezitím dobyli bretaňské Rennes (18. června) a 19. června strategický přístav Brest.⁸⁷ Vojáci 13. půlbrigády se evakovali do Velké Británie doslova na poslední chvíli, 21. června 1940. Následně pobývali v Trentham Gardens nacházejících se ve městě Stoke-on-Trent (hrabství Staffordshire). Zde se 28. června ze 1619 přítomných cizineckých legionářů pouze necelých 900 připojilo k de Gaullově Svobodné Francii; ostatní se přidali k jednotkám pod velením generála Béthouarda, který prosazoval věrnost Petáinovi a odjezd do Maroka.⁸⁸

Do Velké Británie se spolu s ostatními Čechoslováky dostal také František Tunák. Tunákův válečný životopis zmiňuje stažení na pevnostní linii Brest – Saint Briec – Dinan a následný ústup do Británie, kde dva a půl měsíce pobýval v internačním táboře Swanwick v hrabství Derby (*Internment Camp Swanwick*).⁸⁹ Na tomto místě je třeba konstatovat, že z téměř 12 000 příslušníků čs. armády ve Francii se pro odchod do Velké Británie jen rozhodlo 5000 mužů (z toho zhruba 1000 letců). Čs. vojenské úřady proto měly zájem o každého jednotlivce československé národnosti, kterého se podařilo v Británii vypátrat a motivovat ho k dobrovolné službě v zahraniční armádě. Zpravodajští důstojníci systematicky pátrali po čs. státních příslušnících v internačních táborech, a z tohoto důvodu také vykonal 5. září 1940 štábní kapitán Josef Fořt – jeden z důstojníků „Moravcovy“ zpravodajské jedenáctky – služební cestu do tábora ve Swanvicku. Objevil zde Čechoslováky Freisingera, Hoffmana, Tunáka a Velkoborského. Tato čtveřice nechtěla podepsat další závazek na služ-

⁸⁵ Srovnej: VÚA-VHA Praha, Sb. kval. listin, Josef Brada, Bohumil Brada; MASKALÍK, Alex. *Elita armády: československá vojenská generalita 1918-1992*. Banská Bystrica : HWSK, 2012, s. 118.

⁸⁶ MAJORKIEWICZ, Felician. *Narwik: Dzieje Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich*. Warszawa : Ministerstwo Obrony Narodowej, 1957, s. 164.

⁸⁷ JACKSON, J., c. d., s. 136; 179-183.

⁸⁸ ATKIN, Nicholas. *The Forgotten French: Exiles in the British Isles, 1940 – 44*. Manchester University Press, 2003, s. 93 – 108.

⁸⁹ Jednalo se o tzv. POW Camp 13 – The Hayes. Viz «<https://repatriatedlandscape.org/england/pow-sites-in-the-east-midlands/pow-camp-13-the-hays/>» [cit. 9. 11. 2023]. Zevrubně k problematice válečných zajatců ve Velké Británii viz zejména JACKSON, Sophie. *Churchill's Unexpected Guests: Prisoners of War in Britain in World War II*. Stroud : The History Press, 2010.

bu v cizinecké legii a zvolila raději vstup do čs. zahraniční armády. Někteří byli navíc rozladěni z finančních poměrů, které v internaci panovaly, poněvadž jim francouzští důstojníci zastavili platy a Čechoslováci se tak ocitli úplně bez prostředků. Zatímco košický rodák Freisinger s odvoláním na to, že jeho otec byl rakouským státním příslušníkem pobývajícím v Maďarsku a že i on je maďarským státním příslušníkem (pouze v Košicích narozeným), do čs. armády nevstoupil, ostatní tři se pro dobrovolný vstup rozhodli.⁹⁰

František Tunák byl do čs. armády přijat v táboře v Cholmondeley dne 24. září 1940 jako voják. Následně byl k 1. listopadu povýšen 1940 na svobodníka a zařazen do 1. pěšího praporu, který sídlil v táboře Moreton Paddox. Dne 28. října 1941 byl povýšen na desátníka. Mezitím složil 5. dubna 1941 maturitní zkoušku v angličtině na Whitchurch High School ve Walesu, a to s výborným prospěchem. Komise doplnila jeho maturitní vysvědčení poznámkou: „*Při ústní zkoušce dospělosti kandidát projevil mimořádné znalosti a schopnosti v matematice.*“⁹¹ Studium přírodních věd na některé z anglických univerzit však Tunákovi povoleno nebylo. Čs. vojenské úřady viděly jeho místo spíše v důstojnickém sboru, když konstatovaly, že má na svou nízkou hodnost rozsáhlé vojenské zkušenosti.⁹² Na začátku roku 1942 byl proto povolán do Školy pro výchovu důstojníků pěchoty v záloze, kterou absolvoval 26. března s velmi dobrým prospěchem jako 18. ze 74 aspirantů. Velitelem čety byl hodnocen jako „*veselý, trochu lehkomyšlný, přímý, kamarádský, bystrý*“. Superlativy nešetřilo ani hodnocení jeho vojenské způsobilosti: „*ukázněný, spolehlivý, velmi rozhodný, dosti rázný, tělesně zdatný, dobrého vojenského vystupování.*“⁹³ V říjnu 1942 byl Tunák povýšen na četaře-aspiranta a následně absolvoval v roce 1943 řadu kurzů, jednalo se zejména o *Battle School* u 54. britské divize a vzápětí i parakurs.⁹⁴ Do žádné speciální operace však zařazen nebyl; místo toho byl po reorganizaci čs. brigády ve Velké Británii přemístěn k 2. rotě motorizovaného praporu (tzv. 2. „motorota“).

Tunákovi se v této době nevyhnuly drobné kázeňské přestupky, které víceméně souvisely s jeho literárními ambicemi. Z dochovaných pramenů je zřejmé, že psaním trávil svůj volný čas. V době dlouhých čtyř válečných let, kdy se čs. brigáda připravovala na své nasazení, mu byly právě papír a tužka nejlepšími kamarády. Kromě svých „narvických vzpomínek“ psal povídky pro různé satirické časopisy, které vydával vlastním nákladem (např. satirický časopis *Kocúr*).⁹⁵ Některé články byly otištěny bez problému: jednalo se například o článek *Slovenské problémy*⁹⁶ nebo autobiografickou, romanticky laděnou povídku *Eileen*. Ta pojednávala o anglické dívce vyhnané z bombardovaného Lodnýna, která obsluhovala ve venkovské kantýně čs. vojáky a „*patřila mezi skutečně krásky*“.⁹⁷ Některé povídky však Tunák nepředložil vojenské cenzuře a byl za to následně potrestán domácím vězením. Rukopis povídky *Yo-Yo*, kterou zaslal do dublinského deníku *Sunday Independent* v roce 1942, rozzlobil velitele brigády generála Bedřicha Neumanna natolik, že dal Tunáka následně potrestat 21 dny „domáčího“ (kasá-

⁹⁰ VÚA-VHA Praha, Sb. 24, sign. 24–7–41, Freisinger, Úřední záznam, 6. 9. 1940.

⁹¹ NA Praha, f. Václav Patzak, sign. 5-1/215, Žiadost o povolenie štúdia, 2. 7. 1941.

⁹² VÚA-VHA Praha, Sb. 20, sign. 20-5-28/11, Seznam příslušníků čs. armády navržených do škol a kurzů.

⁹³ VÚA-VHA Praha, Sb. 24 sign. 24-22-16, Záznam o prospěchu, 26. 3. 1942.

⁹⁴ VÚA-VHA Praha, Sb. 37, sign. 37-289-3, Seznam důstojníků a mužstva, 4. 8. 1943, Tunák pod položkou č. 44.

⁹⁵ NA Praha, f. V. Patzak, sign. 5-70-3/487, Tunákův dopis adresovaný na školský odbor MV, nedatováno. Časopis byl v oficiálních čs. exilových tiskovinách kritizován. Viz SDFT, výstřížek článku *Humor jako oběť*, nedatováno.

⁹⁶ Otiskl časopis *Katolík*, viz VÚA-VHA, Sb. 20, sign. 20-32-44/735-737.

⁹⁷ SDFT, TUNÁK, František: *Eileen*. In *New Yorkský denník*, 27. 2. 1943, Section two.

renského) vězení.⁹⁸ Námět satirické povídky byl z dnešního pohledu naprosto nevinný – podle „vizionáře“ Tunáka neměla druhá světová válka skončit dříve než v roce 1945, kdy obě válčící strany přešly do naprosté nečinnosti a britská armáda pak trávila veškerý čas tím, že hrála „starou známou [dětskou] hru Yo-Yo“.⁹⁹ Další satirická a nepublikovaná reportáž ze života čs. příslušníků zahraniční armády se dochovala v pražském Národním archivu a vystihuje monotónnost vojenského života a mužské touhy po opačném pohlaví: „*Nástup na brambory*“¹⁰⁰. *Ubili sme další deň války, čím sme sa priblížili o dvacatštyri hodín bližšie k mieru a oškriabali sme dve vreca zemiakov, čím sme zmenšili zásoby roty o dvadcať percent. Válečné zprávy parlamentu boli stručne, obmedzujúc sa na zvesť, že v nemocničných budovách bude poriadaná zábava. Prídu ATS¹⁰¹ a červené lampy s číslom 141 budú ožiarovať vchody tak, jako tomu bolo niekedy v zábavných štvrtiach Paríža...*“¹⁰² V podobnom duchu tedy Tunákovi ubíhala válečná léta ve Velké Británii, a to až do druhé poloviny roku 1944.

Přes Dunkerque a milované Norsko do rodného Československa (1944 – 1964)

Úspěšné spojenecké vylodění v Normandii v červnu 1944 předznamenalo i bojové nasazení čs. samostatné obrněné brigády. Záříjového vylodění brigády ve Francii a následného obléhání zatopeného přístavu u Dunkerque nedaleko belgických hranic se v řadách 2. „motoroty“ zúčastnil i František Tunák, který zde byl hned dvakrát zraněn. První zranění na začátku října bylo lehčí, mohl tedy dál vykonávat službu. Druhé zranění následovalo 28. října 1944 během první větší čs. ofenzívy¹⁰³ a bylo již dlouhodobého charakteru. Tunák totiž utrpěl po výbuchu náslapné miny¹⁰⁴ nervový otřes, po přesunu na ambulanci a ošetření byl nicméně již druhý den propuštěn zpět ke svému útvaru.¹⁰⁵ Později trpěl dalšími neurózami a následně byl v únoru 1945 odeslán na léčení zpátky do Velké Británie, kde pobýval v tamějších nemocnicích až do konce války.¹⁰⁶ V čs. vojenské nemocnici zůstával na pozorování ještě v první polovině září 1945, kdy u něj byla diagnostikována úzkostná neuróza „v mezích

⁹⁸ NA Praha, f. MV-L, sign. 2-90-123/12716, Tunák, záznam z 31. 12. 1942.

⁹⁹ VÚA-VHA, Sb. 24, sign. 24-22-16, Zpráva velitele brigády, 10. 12. 1942, Podrobněji viz také PLACHÝ, s. 88 – 90.

¹⁰⁰ Škrabání brambor bylo zajímavým každodenním fenoménem u čs. zahraniční armády ve Velké Británii. Někteří účastníci odboje mu ve svých vzpomínkách a pamětech věnovali celou kapitolu neboť: „*Nikdo tuto práci nechtěl dělat, ale bylo ji nutně třeba*“. Podrobněji viz TOMAN, Vilém. *Na západní straně: osobní vzpomínky na dobu v odboji od roku 1940 do roku 1945*. (Ed. Jiří Plachý). Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav, 2015, s. 90 – 91.

¹⁰¹ Auxiliary Territorial Service. Ženský pomocný sbor britské armády, v jehož řadách působily i Čechoslovenky (zejména Židovky), a to jak ve Velké Británii, tak na Středním východě. K této problematice srov. PROCHÁZKA, Ivan. *A královskou korunu měly: stručný pohled na službu čs. žen v jednotkách britské armády za 2. světové války*. Praha : VHU, 2016; STEGUROVÁ, Karolína. *I ženy chtěly bojovat! Československé ženy v britských armádních pomocných sborech ATS a WAAF za druhé světové války*. Praha : Academia, 2021.

¹⁰² NA Praha, f. V. Patzak, sign. 5-69-1/7-15, Niekoľko všedných dojmov zo všedného života z druhého odboja. Nič viacej a nič menej. Je možné, aby niekoho i skutočnosť bolela?, 20. 11. 1942, druhá kapitola, nestránkované.

¹⁰³ MARŠÁLEK, Zdenko – HOFMAN, Petr. *Dunkerque 1944 – 1945: ztráty Československé samostatné obrněné brigády během operačního nasazení ve Francii*. Praha : NLN, 2011, s. 52 – 61.

¹⁰⁴ VHA Bratislava, Sb. kmenových listů, František Tunák, Evidenční list.

¹⁰⁵ VÚA-VHA, f. Náhradní těleso ve VB, karton 47, Čj. 9438/44, soupis raněných z 28. 10. 1944, s. 2. Za upozornění na tento materiál vděčí autor badateli Ivanu Procházce.

¹⁰⁶ VHA Bratislava, Sb. kmenových listů, František Tunák, Psychiatric report, 28. 3. 1945.

normy“.¹⁰⁷ Následky zranění si však nesl až do konce života; podle poválečného svědectví Tunákova otce „*bol veľmi nervozný a nedalo sa s ním poriadne porozprávať, čo pramenilo z toho, že bol počas vojny ranenný do hlavy, kde mu zostala črepina.*“¹⁰⁸ V době léčení ve Velké Británii dostihl Tunáka ještě jeden kázeňský přečin, pramenící z jeho lehkomyšlné povahy: dne 26. června 1945 byl polním soudem I. stolice odsouzen na čtyři měsíce těžkého žaláře, nicméně s podmíněným odkladem výkonu trestu na dobu tří let. Příčinou trestu byla neuvážená „klukovina“: před odjezdem do Dunkerque vylákal na jedné britské dívce zápůjčku diamantového prstenu. Dotyčná se posléze opakovaně dožadovala jeho vrácení, nicméně Tunák stačil prsten ještě ve Francii ztratit, když se „*tajně vzdálil z nemocnice do nedalekého hostince. Tady se podnapil a v tomto stavu předváděl s diamantem řezání skla. Když se ráno probudil, zjistil, že už u sebe prsten nemá.*“¹⁰⁹ Trest mu však byl již brzy, v srpnu 1945, prominut prezidentem Benešem – přece jen bylo již několik měsíců po válce. V důsledku odsouzení byl nicméně v následném správním řízení degradován z četaře na vojína¹¹⁰ a nemohl být v budoucnu povýšen ani oceněn medailemi za svoje zranění u Dunkerque.¹¹¹

Snad i z tohoto důvodu se Tunák nechtěl vrátit do rodného Československa, ale požádal o repatriaci do Norska, které mu přirostlo k srdci a kde chtěl patrně začít nový život. Čs. vojenské úřady mu vyhověly a poté, co si vyřídil vízum, byl k 20. únoru 1946 demobilizován a repatriován do Narviku. Následně měl v plánu usadit se až v dalekém Kirkenes na norskosovětsko-finském pomezí, na což ale patrně nesehnal finanční prostředky, a proto se rozhodl za pomoci čs. vyslanectví v Oslu pro návrat do Československa přes Velkou Británii: „*Vyslanectví oznamuje dále, že objednalo pro Tunáka lístek pro zpáteční cestu do Anglie, poněvadž Tunák, po dohodě se zdejším úřadem nahlíží, že nemá prostředků, aby vyčkával v Norsku, na vyřízení z Prahy, jež se může protáhnout na delší dobu. Tunák chodí v ošumělé uniformě a je proto nucen hlásit se pravidelně na policii. Nemá ani potřebných ošacovacích bodů ani peněz na zakoupení civilního oděvu.*“¹¹² Uniformovaný Čechoslovák Tunák musel působit v poválečném Norsku poněkud exoticky, není tedy divu, že ho vyhledaly i místní noviny, kterým poskytl rozhovor, jehož přílohou byla perokresba s Tunákovým portrétem.¹¹³

Kdy přesně se Tunák dostal zpátky do ČSR, není jasné. Z dochovaných pramenů vyplývá pouze to, že se tak stalo nejpozději v roce 1947, kdy se usadil na Slovensku. Nejpozději v tomto roce se měl vrátit do rodné Turzovky, a to s novou rodinou – v Británii se totiž mezitím oženil s Mary Coats Galley, roz. Muir (nar. 1907), pocházející z anglického Warringtonu, jejíž otec se živil jako obchodník s látkami (*drapers*). Mary Galley byla v té době vdovou po Wilfredu Galley, s nímž měla jednu dceru jménem Joan (nar. 1941). Ještě v roce 1946 se pak novomanželům Tunákovým narodil první syn Pavel, který bohužel zemřel v dětském věku o dva roky později. To už rodina žila v Turzovce, kde přišli na svět další dva synové: Alan James Tunak (nar. 1949) a František „Frank“ Donald Tunak (nar. 1952). Jejich otec pracoval v nedaleké Čadci (1947–1951) jako úředník na tamějším ONV, později v tamějších komunálních službách a stavebním podniku rovněž jako úředník. V této době také přispíval

¹⁰⁷ Tamtéž, lékařská zpráva, 22. 9. 1945.

¹⁰⁸ ABS Praha, vyšetřovací spis, arch. č. V-2498 UL, Protokol sepsaný KS MV v Banské Bystrici s Fr. Tunákem starším, 12. 4. 1966, s. 2.

¹⁰⁹ PLACHÝ, J. Čechoslovák u Narviku, c. d., s. 91.

¹¹⁰ VHA Bratislava, Sb. kmenových listů, František Tunák, Záznam o službě.

¹¹¹ Podrobněji k vyšetřování a průběhu soudu viz PLACHÝ, J. Čechoslovák u Narviku, c. d., s. 90 – 92.

¹¹² VÚA-VHA Praha, Sb. 24, sign. 24-22-16, Opis zprávy čs. vyslanectví adresované npor. Hájkovi – veliteli čs. demobilizačního střediska, 4. 3. 1946.

¹¹³ SDFT VB, Jure-Hammarlund: Mister Tunák, novinový výstřižek, nedatováno.

do různých slovenských novin.¹¹⁴ Posléze odjela Tunáková pětičlenná rodina „kolonizovat“ vzdálené a opuštěné severočeské pohraničí do Nového Města pod Smrkem. Zde bydleli od roku 1953 v rodinném domku na okraji města v ulici Jizerská 911. V roce 1953 proběhla na místním MNV ještě druhá „československá“ svatba,¹¹⁵ patrně s cílem legalizovat přechodný pobyt Mary Tunákové na území komunistického Československa.

Tunák dojížděl za prací také do nedalekého Liberce, kde působil jako technik v energetické dílně v ulici U Věže (Liberec II–Nové Město) a jako montážní mistr v Teplických strojárnách v Liberci.¹¹⁶ Z evidenčního listu je rovněž zřejmé, že coby příslušníkovi bývalého „západního“ odboje mu bylo politické stranictví a členství v KSČ cizí, neboť nebyl organizován v žádné straně a neměl ani žádné „politické vzdělání“.¹¹⁷ V roce 1959, tedy ve stejném roce, kdy odešel do invalidního důchodu, se dostal do hledáčku komunistických bezpečnostních složek. Studijní ústav MV provedl v té době rozsáhlé archivní rešerše, jež se týkaly Tunákovy angažmá na Západě v letech druhé světové války.¹¹⁸ Následně byl na Tunáka zaveden StB tzv. evidenční svazek s archivním číslem 637 LB (registrační číslo 659 Frýdlant; kategorie svazku „EV“). Do dnešních dní se bohužel nedochoval, neboť „byl zničen bez uvedení data skartace“.¹¹⁹

Závěrem: Podruhé ve Velké Británii (1964 – 1973)

V roce 1964 zemřela ve Velké Británii Tunáková tchyně a jeho manželka Mary se měla ujmout rozsáhlého dědictví: „*Mělo se jednat o nějakou vilu a pak podíl z nějaké továrny*“.¹²⁰ Rodina se pravděpodobně rozhodla, že návštěvu příbuzných v Británii využije nejen k vyřešení dědictví, ale také k emigraci. Těsně předtím se jí dokonce podařilo prodat rodinný domek v Novém Městě pod Smrkem. Následně Tunák požádal o vydání cestovního pasu a dne 18. července 1964 odletěl s celou rodinou do Británie. Manželka Mary a všechny děti byli držiteli britských pasů, takže jejich vycestování bylo o to snazší.¹²¹ Maximální doba rodinného pobytu u příbuzných byla 180 dní, termín návratu tedy měli Tunákoví stanoven nejpozději na 14. ledna 1965. Když se nevrátili, sepsala Krajská správa MV v Ústí nad Labem příslušné hlášení¹²² a celý případ si vzápětí převzala StB, která 30. března zahájila 1966 trestní řízení a začala s výslechy Tunákovy staršího otce, ale také sousedů a známých z Nového Města pod Smrkem. V rámci řízení měl být zabaven movitý majetek, nicméně výsledkem svědků bylo zjištěno, že „*po TUNÁKOVÝCH v bytě nic nezůstalo. Slyšel jsem, že pokud měli nějaké bytové zařízení, že ho rozprodali místním občanům*...“¹²³ Vyšetřování bylo uzavřeno 5. května 1966 a dne 28.

¹¹⁴ DFT VB, Tunák, F.: Nový duch i na Kysuce, novinový výstřížek, nedatováno.

¹¹⁵ E-mailová korespondence autora s Ing. Veronikou Paříkovou, vedoucí správního odboru, Městský úřad Nové Město pod Smrkem, 3. 1. 2023.

¹¹⁶ ABS Praha, vyšetřovací spis s arch. č. V-2498 UL, Posudek MěstNV Nové Město pod Smrkem, 8. dubna 1966.

¹¹⁷ VHA Bratislava, Sb. kmenových listů, František Tunák, Evidenční list.

¹¹⁸ ABS Praha, f. Z, sign. Z-7-15/72-73, František TUNÁK – výpisy z archivních materiálů, 1. 6. 1959, s. 1 – 2.

¹¹⁹ E-mailová korespondence autora s pracovníky ABS Praha ze dne 27. 1. 2023.

¹²⁰ ABS Praha, vyšetřovací spis s arch. č. V-2498 UL, Protokol o výslechu svědka, Květa Pospíšilová, 4. 5. 1966, s. 2.

¹²¹ ABS Praha, Objektový svazek („Emigrace“), arch. č. OB-1766 MV, Seznam emigrovaných osob od r. 1965 – 1967, s. 2.

¹²² ABS Praha, kartotéka Správy pasů a víz, karta záznamu na jméno František Tunák, 25. 3. 1965.

¹²³ ABS Praha, vyšetřovací spis s arch. č. V-2498 UL, Protokol o výslechu svědka, Otto Langer, 26. 4. 1966, s. 2.

června 1966 byl František Tunák v nepřítomnosti odsouzen okresním soudem v Liberci. Tříčlennému soudnímu senátu předsedala JUDr. Milada Rosenbergová, jedna z libereckých normalizátorek.¹²⁴ Tunák byl za opuštění republiky (§ 109, odstavec 2 trestního zákona) odsouzen na dva roky nepodmíněně, a to i přesto, že obhájce (ex offio) dr. Rostislav Zástěra navrhoval mírné posouzení a upozorňoval na motivaci obžalovaného nevrátit se do ČSSR za účelem udržení rodiny pohromadě.¹²⁵

V té době již žili Tunákoví běžným každodenním životem ve Velké Británii. František Tunák pracoval pro různé stavební firmy a v oblasti účetnictví a o svých válečných zážitcích se syny moc nemluvil.¹²⁶ Zemřel 26. prosince 1973 ve věku pouhých 54 let, pádu komunistického režimu v ČSSR a anulování nepodmíněného rozsudku se tedy již nedočkal. Jeho manželka Mary Tunak se pak odstěhovala do USA a bydlela v New Yorku ve čtvrti Queens, kde zemřela na přelomu let 1983/1984. Oba Tunákoví synové, Alan James Tunak a František „Frank“ Donald Tunak, žijí ve Velké Británii.¹²⁷

Autor by na tomto místě rád srdečně poděkoval několika osobám, které mu byly nápomocny při výzkumu a přípravě studie: jedná se o badatele Ivana Procházku, dr. Draho-míra Veličku (Archív Čadca), Mgr. Pavla Kufu (SOKA Karviná), Ing. Veroniku Paříkovou z Nového Města pod Smrkem a Fabienna LE JAN (SHD Caen). V neposlední řadě je třeba poděkovat Františku „Franku“ Tunakovi, který autorovi ochotně poskytl cennou rodinou fotodokumentaci a další prameny osobní povahy a také v e-mailech doplnil důležité strípky z poválečného života rodiny Tunákových.

Příloha: S cudzineckou legiou na Narvik (edice Tunákových vzpomínek)¹²⁸

I.

Robiac defilé po mestách a dedinách, počnúc severnou Afrikou a končiac neďaleko Brestu,¹²⁹ začali sme chápať dôležitosť nášho poslania. Oblečení dľa starého vzoru tradičnosti cudzineckej Legie získavali sme sympatie ľahšieveriacich ženských sŕdc, imponujúc zvlášť majestátnym parádnym pochodom. Robily sa albumy adres a plány poválečne, majúc

¹²⁴ JUDr. Rosenbergová později soudila i některé liberecké chartisty, např. Miroslav Černý obdržel v roce 1977 tři roky nepodmíněného trestu za rozšiřování letáků. Viz Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, generálnímu prokurátorovi ČSSR, České národní radě a ministru spravedlnosti ČSR žádající o přešetření soudního i mimosoudního stíhání šesti stoupenců Charty 77. Dostupné online na webu Československého dokumentačního střediska (Vilém Prečan) «<http://www.csds.cz/cs/g6/3598-DS.html>» [cit. 9. 11. 2023].

¹²⁵ ABS Praha, vyšetřovací spis s arch. č. V-2498 UL, Protokol o hlavním líčení, Rozsudek, 28. 6. 1966.

¹²⁶ „He never ever spoke about the war. What he did say to me only once was that he would be happy to forsake his life to fight for peoples freedom and in particular for the people of Czechoslovakia.“ E-mailová korespondence autora s Frankem Tunakem, 14. 1. 2023.

¹²⁷ E-mailová korespondence autora s Frankem Tunakem ze dne 28. 8. 2023.

¹²⁸ Ediční poznámka: Při přepisu Tunákova strojopisného textu byly editorem pro zachování autentičnosti provedeny jen minimální změny. Byly opraveny vyložené překlepy, a doplněny chybějící interpunkční znaménka (např. ä, ö, apod.)

¹²⁹ Brest je jedno z nejzápadnějších velkých francouzských přístavních měst (region Bretaň). Význam přirozeného přístavu v Brestském zálivu pro námořní objevy stoupl zejména v dobách Ludvíka XV., kdy zde byla v roce 1752 založena slavná královská námořní akademie (*L'Académie de marine*). Přístav byl soustavně opevňován již od konce 17. století (projekty maršála Vaubana). Na konci první světové války byl Brest klíčovým přístavem pro zásobování amerických vojsk v Evropě. Po nacistické okupaci byl přístav znovu opevňován Němci a byl vybaven i velkým ponorkovým úkrytem. Němečtí obránci Brestu se vzdali až 19. 9. 1944. V současné době je v Brestu druhá největší základna francouzského vojenského námořnictva (největší se nachází v Toulonu). K opevnění viz například FILIP, Ondřej. Francouzská opevnění Brestu; TÝŽ: Německá opevnění Brestu. Dostupné online na: «<http://zapisnik.fortif.net/918895-francouzsko-opevneni-brestu/>; <http://zapisnik.fortif.net/917532-nemecka-opevneni-brestu/>» [cit. 16. 8. 2023].

za ideál desiatku nemeckých otrokov.

Nakoľko však náš veliteľ [13.] demibrigády¹³⁰ nemohol vidieť v nečinnosti takú spústu zaháľáčov, čistily sa gombíky a epulety. K tomu sme dostali novú zimnú dodávku teplého obleku a poslali nás do válečného prístavu na neválečnú loď pôvodu nemeckého, zajatú vo svetovej vojne „General Medzinger“.¹³¹ Smer cesty úzkostlivo tajený hlavným štábom, bol známy do podrobnosti.

Francúzsko-anglické válečné lode bitevným krokom šinuly si to v zig-zagoch na historický Narvik. Žiadna slávnosť pri preplutí polárneho kruhu;¹³² protiletcké lodné kanóny hrdzavely nemajúc terč; nálada mužstva klesla na nulu stálym cvičením v prípade potopenia.

K polnoci ešte za denného svetla ako na privítanie kamuflovaný anglický torpedoborec, umiestnený neďaleko norských brehov spustil kanonádu na nemeckú bombardovaciu letku, ktorá akousi divnou náhodou tušila náš smer, posielajúc nám niečo zo svojho nenormálneho nákladu. Ovšemže ich dávno známa nepresnosť nebola porušená, hádzuc ťažké válečné marky do studeného, ale ľadove kľudného Severného Mora.

Nejaké stožiary z rozdiaraveného krížniku neznámej mi národnosti, trčaly z fjordu poblíže Kjeldebokenu.¹³³ Asi tak pätnásť útulne vyzerajúcich domčekov bolo postavené v tak západlom kúte, že Nemci pri svojom presnom a plánovitom obsadzovacom pláne ich nedokázali nájsť. Dľa všetkých možných a nemožných dohadov mali sme si nielen odpočnúť a pritom zvyknúť na polročný deň, ale i na ženské predsudky niekedy už moc bystré, dokonalých norských blondyniek. Úradná dorozumievajúca reč, ako najlepšia bola uznaná posunková a bol som mnohokrát strašne prekvapený bohatstvom výrazov.

Stará rota tak zvaných rodených: kulometčíkov vystrielať zaručene polovičku pridelenéj jednomesačnej munície na lietadla všetkých značiek, v tom čase ešte slabo rozoznávajúc anglických stíhačov od nemeckých bombardérov. Ťažká jazda prispôbovala ťažkonohé africké kobyly¹³⁴ nielen na zasnežené skalnaté kopce ale i na podivný hluk jediného pozemného protiletckého kanóna, ktorého posádka si uvedomila iba pri návrate do Francie, že ich rýchlosť pri vychádzaní z ľadového šelstru bola sotva slabo dostatočná. V dôstojníckej jedálni za zvuku trúb robily sa plány, ideálne návrhy a predpoklady útoku na Bjer[k]vik,¹³⁵ ktoré však starý plukovník nemal vo zvyku študovať. A tak dávno túžená „Čestná Legia“¹³⁶ navždy ostala vo veliteľskom plechovom kufre, ktorý bol potopený približne severnej šírke Ofotenu.¹³⁷

¹³⁰ Myšlena 13. púlbbrigáda Cizinecké legie. Veliteľom jednotky bol podplukovník Ralph Monclar (vl. Jménem Raoul Charles Magrin-Vernerey. K němu viz výše.

¹³¹ SS *Général Metzinger*. Tento francouzský parník vyrobený roku 1906 v německém Hamburku byl později (11. 6. 1940) potopen Němci u přístavu Le Havre. Viz: <<https://www.wrecksite.eu/wreck.aspx?1900>> [cit. 16. 8. 2023].

¹³² Narvik se nachází cca 220 km za polárním kruhem. Tunák zde naráží na tradiční námořní slavnost, která se konala na palubách dopravních lodí při překročení rovníku.

¹³³ Přístavní vesnice Kjeldebotn se nachází cca 20 km od Narviku.

¹³⁴ Každý z praporů cizinecké legie měl k dispozici 50 tažných zvířat – afrických mezků (*des mulets*). CO MOR, A.–P., L'épopée, c. d., s. 43.

¹³⁵ Přístavní městečko Bjerkvik, kde se v 13. 5. 1940 odehrálo první úspěšné spojenecké vylodění v letech druhé světové války. Tři čtvrtiny městečka však byly během bojů zničeny. Během bojů zde zemřelo 14 norských civilistů (nejmladší měl 5 let, nejstarší 78 let). JAKLIN, Asbjørn: *Bitwa o Narvik. 62 dni desperackiej walki*. Kraków : Znak, 2021, s. 253 – 261, 421.

¹³⁶ Řád Čestné legie (*Ordre national de la Légion d'honneur*) je nejvyšší francouzské státní vyznamenání, které se udílí od roku 1802 do současnosti. Řád má pět hodnostních tříd: rytíř, důstojník, komandér, velkodůstojník a nositel velkokříže. V čele řádu stojí v současné době francouzský prezident. K dějinám řádu viz GRAUS, Igor. Vývoj insígnií radov do začiatku 19. storočia. In *Vojenská história*, 2013, roč. 17, č. 3, s. 27 – 31.

¹³⁷ Ofoten je tradiční název regionu v kraji Nordland v severním Norsku. Do regionu patří tato města: Tysfjord,

Sediac s poručíkom RENE,¹³⁸ ktorý bol nešťastnou náhodou zastrelený [13. 5. 1940] pri jednej osudnej dobrodružnej prechádzke neskoršie za Bjer[k]vikom, dívajúc sa na špatne umiestnené nemecké kulometné hniezdo ďalekohľadom vo stojacej polohe, demi-brigádna spojka so zadost'účením oznámila okamžitý nástup s ľahkou útočnou výzbrojou a výstrojou k dávno známemu útoku na dedinku Bjer[k]vik, ktorý bol kľúčom k Narviku.

Posledné defilé a posledný krát, čo africká civilizovaná horda vzdávala počesť norským domorodcom za ich syrupové nahrážky alkoholu. Sem-tam túžobná pohľad ženského pokolenia, teraz už skutočne zbytočne vyslaný. Príroda pracovala s nami, zakrýjúc úplne nebeskú plochu mračnami pred nemeckými hladovými pohľadmi.

Anglické torpedoborce túžily nalodiť takzvané stratené existencie z pohádkovej armády, aby anglickí námorníci poznali tiež chuť francúzskeho érného rumu. K tomu sa pripojil miestami zatúlaný križník. Inštrukcie dosiahly vrcholu. Strieľajte do všetkého, ale neplývajte nábojmi; lepšie je postupovať v noci ako vo dne. Nevieť, prečo nám tu nejakú umelú noc neukázali. Popíjajúc anglický čaj a vymenšujúc pamiatky (ovšem v náš prospech) plávali sme okolo jedného z narvických fjordov, kde ťažko odľukujúč čakala na nás ďalšia skupina britskej flotily. Takto posilnení, zakotvili sme na dve míle (približne) od bjervických brehov.

Niekoľko svetelných rakiet a začalo ľahké a ťažké ostreľovanie Nemcami obsadených asi tak dvaciatky domov a nemeckých pobrežných pozícií. Kanonáda trvala tri hodiny, z nemeckých pozícií ostalo niekoľko masitých pozostatkov, leckde ten ocelový kask bez majiteľa a nejaký ten poloztočený kulomet; po domoch iba husté mračna dymu voňajúce dynamitom; telefonické a telegrafické dráty ležali v surrealistickom poriadku. Nevybuchnuté šrapnély zaliezly hlboko do snehu k ďalšej konzervácii. Po tomto úplnom a predpokladanom zničení obrany nepriateľa bol som naprosto presvedčený, že Nemci budú asi tak dvadsať míľ v horách, čakajúc milosrdne na svoje ďalšie osudy. Ale len čo prvé oddiely kulometnej čety zaujali palebné pozície na brehu, nemecká paľba z neďalekého kopčeka mi pripomenula, že neni ani zďaleka toľko mrtvých, ako je vystrieľaných nábojov.

Pešiáci spoločným postupom postupovali so stran. Kulomety sa automaticky posunovali s pahorka na kopec; dva anglické tanky¹³⁹ sa dostali k zamínovanému údoliu, na ktoré ich upozornil jeden starší Nor. Nemecké skladište zbraní, ktoré nemali času ani vyhodit' do povetria, bolo nami nenadále obsadené.¹⁴⁰ Nasledovala horská nemocnica, do ktorej boli ukladani prví hrdinovia. Našli sa tam náhodou zabudnuté podstavce z ťažkého kulometu, vážiace asi dvadsaťpäť kilogramov, ale zato v nemeckom bývalom arzenále ani jeden revolver, človek by povedal, že tam postupovala prinajmenšom jedna Atillova divízia, ale zatiaľ to boli iba malé prezvedné jednotky cudzineckej legie. Postupovalo sa smerom severným ešte celý nasledujúci deň. Pušky, ďalekohľady, kabáty, lyže, a rôzne podivné veci nachádzali sa v stopách nemeckého prchajúceho bataillonu, označené všetky pokriveným krížom; uznali dosť zavčasu nevhodnosť prítáže.

Ballangen, Evenes, Tjeldsund, Lødingen a Narvik.

¹³⁸ Podľa oficiálnych databází francouzského ministerstva obrany zemřelo ze všech příslušníků francouzského expedičního sboru v Norsku 11 mužů s křestním jménem René. Dotyčného se podařilo ztotožnit s následující osobou: René Francis Louis Emile MAURIN (nar. 8. 3. 1910, Nice), zemřel dne 13. 5. 1940 v oblasti Bjerkviku. Příčina úmrtí zastřelení (*tué par balle*). Srov. COMOR, A.-P., L'épopée, c. d., s. 362. «<https://www.memoiredeshommes.sga.defense.gouv.fr/fr/ark:/40699/m00523d0a2eb5c13>» [cit. 16. 8. 2023].

¹³⁹ Jednalo se o francouzské lehké tanky Hotchkiss H39, které byly v celkovém počtu 15. kusů nasazeny v rámci 342. *Compagnie Autonome de Chars de Combat*. Viz GREENTREE, D., c. d., s. 17.

¹⁴⁰ Jednalo se o základnu v Elvegårdsmoen. Němci ji obsadili 9. 4. 1940, dne 13. 5. 1940 byla znovu dobytá jednotkami francouzské cizinecké legie. Do zajetí padli dva němečtí lékaři a 60 zraněných a nemocných. Viz tamtéž, s. 33, 49.

Plukovník si vybral za svoju válečnú skrýšu skalnú dieru, odkiaľ boli vysielané rozkazy a povelý na všetky strany. Ale musí sa uznať Španielom,¹⁴¹ oni i keď tieto rozkazy nikdy nedostali, vykonali ťaženie tak skvelým postupom, akoby vycítili priamo válečnú taktiku nemeckého veliteľa, ktorého zajali až niekde v nemeckých pozíciách. Bol to prvý živý Nemec, ako bych tak povedal na ukážku, ale priznávam sa, že som ho ľutoval, vidiac ho neskoršie bez zlatých ornamentov spolu s ostatnými, vláčiac ťažké bedny munície, ktorá bola nevyhnutelne potrebná pre ďalší postup.

Boli neskoršie nájdení traja Nemci a jeden legionár, z ktorých polohy sa usúdilo, že sám, ako pátrač sa odvážil napadnúť túto nepriateľsku skupinku, dvoch zastreliac s mousquetonu,¹⁴² dostanúc dávku od zbývajúcего Nemca do žalúdka, ale ktorého asi s posledným zbytkom síl prebodol bodákom, ostanúc pri nepriateľoch.

Sanitné oddiely oddychovali, nesúc ťažké náklady mrtvých a ranených obidvoch bojujúcich strán. Mrtví boli pochovávaní so všetkými válečnými poctami poblíže brehu; ranení boli dopravovaní na anglické lode; odtiaľ najbližšou cestou do Anglie.

Nemecké stíhačky chcely však odplatiť porážku utrpení na pevnine, strielajúc do všelijakých pozícií z kulometov, nenarobiac ovšem toľko škody ako bombardovanie.

Neviem, podľa ktorého matematického vzorca alebo formulky to mali vypočítané, ale keď lietali Angličania, nelietali Nemci, a keď lietali Nemci, nelietali Angličania. Postup trval stále, až sa zastavil u horského jazerka,¹⁴³ na ktorého dokonale zamrzutej hladine trčalo neschopne deväť nemeckých hydroavionov.¹⁴⁴

Prišla na pomoc mínometná četa, nepriama delostrelecká paľba, s kulometov taktiež a jazeru s touto nezvyklou korisťou bolo dobyté. Nemecké pozície zmenily majiteľa.

Zbytok Nemcov sa dostal úprkom na poloostrov Narvik z jeho západnej čiastky. Bombardovanie bolo trvale; každý mal svoj úkryt, v ktorom trpezlivo čakal na ďalšiu dávku denného rumu. Posielali sa hlásenia, ktoré ku podivu boli teraz vždy doporučené; fasovaly sa cigarety, a hlavne, robily sa obchodky. Nejaký ten domček na pravo, nejaký ten domček na ľavo, a plienilo sa. Najprv bielizň. Takto vyzbrojení polocivilne a polovojensky sbieralo sa niečo cenného. Zabudnuté nórské koruny, hodinky, fotky, aparáty a konzervy.

Vládol predsmrtný kľud, prerušovaný rozkazmi a protirozkazmi, ktoré však našly málo pochopenia. Menily sa stanovištia, až konečne celá demi-brigáda bola umiestnená s krásnym vhlľadom na poloostrov Narvik. Toho pekného dňa bez vyberania poplatku mali

¹⁴¹ Španiele tvorili početnú časť legionárskeho mužstva. Z 2000 mužů bylo přibližně 900 Španělů, navíc se jednalo o zkušené bojovníky z občanské války. Viz CELAYA, Diego Gaspar. "Portrait d'oubliés. L'engagement des Espagnols dans les Forces françaises libres, 1940 – 1945". In *Revue historique des armées*, 2011, č. 265, s. 46 – 55.

¹⁴² *Lemousqueton* – francouzsky karabina/krátká puška. Legionáři u Narviku měli ve své standardní výzbroji model opakovací pušky Fusil M. A. S., *modèle 1936*. Viz COMOR, A.-P., c. d., s. 42-45.

¹⁴³ Jedná se o jezero Hartvikvatnet (Árjavíri), které napájí řeka Elvegaardselva. Jezero leží asi 4 km východně od Bjerkviku a asi 20 km od švédských hranic.

¹⁴⁴ Původně se jednalo o 11 letadel typu Junkers 52, která zásobovala německé jednotky v obklíčeném Narviku. Při jednom z letů však pro špatnou viditelnost nouzově přistála 13. 4. na zamrzlém jezeře. Později jedno letadlo odletělo. Zbýlé letouny zůstaly přimrzlé, byly později poškozeny palbou britských Hurricaneů a po roztátí ledu se potopily. V 80. letech bylo několik letounů vyzvednuto norskými a německými nadšenci a jsou k vidění v muzeích v Norsku a Německu, nicméně od roku 2012 zůstávají ve vodě ještě tři letouny. Jedno letadlo se potopilo na dno, druhé zůstalo v hloubce asi 40 metrů a třetí se nachází těsně pod hladinou (4 – 8 metrů pod hladinou), kde ho mohou v zimě dobře spatřit bruslaři. Viz RØISELAND, Simen Follesø: *Se hva som dukket opp under isen!* 28. 12. 2012. Dostupné online na: <<https://www.nrk.no/nordland/naturens-egget-museum-1.10854713>>; *Junkers Ju 52 After Landing on the Hartvigvann-Lake*. Dostupné online na: <<http://ww2images.blogspot.com/2014/02/junkers-ju-52-after-landing-on.html>>.

sme peknú podívanú. Štyri anglické stíhačky narazily na šesť nemeckých Messerschmittov. Vývrtky, pikovanie a všelijaké obrátky, ktorých pomenovanie je mi neznáme, bolo striedané všestrannou kulometnou paľbou. Výsledok tejto bitvy sa odohral s nášho dohľadu, takže iba z každodenných správ sme sa dozvedeli, že päť nemeckých a tri anglické lietadla padly za obeť tejto povinnosti.

Mlčanlivé kone premýšľali zaručene o nemeckých nábojoch z troch biednych sedemdesiatšedmičiek,¹⁴⁵ ktoré v snehu a šedom mechu nechceli vybuchnúť. Kulomety zahálaly; vzdialenosť, totiž šírka fjordu nepripúšťala vzájomne vraždenie.

Poznávaly sa norské názory na snehovú lásku šestnásťročných ženušiek, hľadajúc ako zámienu nákup mlieka od malých a zarastených zápolarných kravičiek. Gramofony hraly norské šlágre v každom družstve, ale ich trvanlivosť nebola dlhá. Aby sa ušetrily francúzske jednotlivárne konzervy, spravila sa sem-tam poľovačka s ľahkým kulometom, alebo nevinná krádež na opustenej farme.

Nemci sa dostali [10. 5.] do Holandska.¹⁴⁶ Bez záujmu počúvali sme nemecké zprávy z Trodjemu,¹⁴⁷ nakoľko nebolo možné počuť nejakú inú stanicu. Začalo sa myslieť, bol v tom čase mesiac máj, ako sa bude váliť v polročnej noci. Počítalo sa množstvo nábojov, ktoré musela Franciia vyrobiť, aby bol dovršený náš víťazný postup severného ťaženia. V takomto klúde vznikali čarostrelci z nemeckých pištoli; kládly sa rybárske siete a čakalo sa trpezlivo na osem hodín poobede. Od šiestej ráno totiž započalo nemecké bombardovanie našich pozícií bombardermi, ktoré prichádzaly v rôznom počte, aby si uľahčili od svojho nákladu, sypúc bomby tak z polovičky do fjordov, chcúc zasiahnuť šikovné a pohyblivé torpedoborce, z čiastky do snehu, ovšem spraviac sem-tam mrtvolu, alebo zbytočne raniac kamaráda. Po osmej hodine vplávaly do fjordov anglické torpedoborce a iné lode, a odplávaly to narvickým Nemcom streľbou z kanónov do železničných tunelov, kde boli nemecké posádky šikovne umiestnené. To sa povyliezalo z úkrytov po celodennom veľmi užitočnom spánku a dívali sme sa so záujmom na obláčky výbuchov. Anglické stíhačky opustili prote-avions Glori[o]us a robily skotačinu nad vysneným narvickým poloostrovom.¹⁴⁸ Tak sa stalo, že jeden nemecký zásobovací hydroplán skutočne úcty hodných rozmerov v tom čase zablúdil a dostal sa rovno pred dve anglické stíhačky. Boj bol krátky. Nemci pravdepodobne ten deň nedostali mináž a stotisícka vzácnych mariek horela a hustým dýmom pred nemeckými úžasými zrakmi v studenom fjorde.

Začali sme si zvykať na život starého usadeného válečníka. Chválila sa kuchyňa protileteckej obrany; našlo sa niekoľko člnkárov a hral sa trpezlivo v očakávaní *belote a rebelote*.¹⁴⁹

II.

Asi tak k desiatej večernej hodine [27. 5. 1940] anglická flotila vplávala do fjordov obkľučujúcich Narvik. Krížniky stály niečo ďalej. A zas začal obvyklý tanec. Neprestával. Paľba bola stále väčšia: začalo horieť na viacerých miestach; rozbíjaly sa posledné zbytky železničného spojenia so Švédskom. Ozveny výbuchov vychádzaly z tunelov; predmestie pri Na-

¹⁴⁵ 7,7 cm Feldkanone 16 (7,7 cm FK 16) byl německý polní kanón používaný už v první světové válce.

¹⁴⁶ Německá invaze do Nizozemska (*Fall Gelb*) začala 10. 5. 1940, po bombardování Rotterdamu (14. 5.). Nizozemsko kapitulovalo 15. 5. 1940. Z dobových válečných analýz čs. důstojníků viz např.: HANÁK, František. Obsazení Holandska. In *Vojenské rozhledy*, 1941, č. 3, s. 16 – 33.

¹⁴⁷ Trondheim, třetí největší město Norska, bylo okupováno Němci od prvního invazního dne (9. 4. 1940) až do konce 2. světové války (8. 5. 1940).

¹⁴⁸ Letadlová loď *HMS Glorious* byla potopena 8. června 1940 společně s 1519 námořníky a letci na palubě. Jmenný seznam všech padlých viz portál «<http://www.glarac.co.uk/>» [cit. 9. 11. 2023].

¹⁴⁹ Francouzská karetní hra.

rviku, obsadené nemeckým vojskom, matematickou presnosťou bolo srovnávané so zemou. Výstrely lodných kulometov márne hľadaly ozvenu na oblohe, pokrytú hustými mrakmi, o ktorých vzniku nebolo najmenej pochybností. Tri hodiny ráno. Vzduch voňal príjemne po pušnom prachu, ale hluchá kanonáda neprestávala.

Veľký útok na Narvik začínal. Granátnici boli dopravovaní smerom k Narviku: nasledovali pešiáci, kulomety pešiáci, kulomety, municia, kone a celá demi-brigáda horela válečným zápalom. Torpedoborce zanechávaly prázdne fjordy nemeckým bombardovacím strojom, ktoré začaly do prenikavého pískania kulometov dávať ešte prenikavejšie tóny letiacich bomb a niekoľko Messerschmittov pikalo do našich predných postupujúcich radov.

Narvik, ten výtužený Narvik padal do našich rúk ráno [28. 5. 1940],¹⁵⁰ po niekoľko hodinovom postupe francúzskej cudzineckej Legie.

Norská zástava sa objavila na kopčeku smerom k zálivu od Narviku. Nemci ustupovali pozdĺž násypu (totiž jeho pozostatkov) železnice preč, len preč od Narviku! Jedenásť hodín. V úplne rozbitom, niekedy tak prekvitajúcom narvíckom prístave vlála nanovo norská zástava.

Desiatky nemeckých lodí, potopených pri prvom obsadzovaní Narviku ležaly vo všetkých mysliteľných polohách. Nemecká dopravná loď LIPPE, ktorá mala šťastie dostať sa úplne k prístavu, ležala na boku, pripomínajúc hromadku nešťastia.¹⁵¹ Presná bomba so značkou Made in England schladila i tak už horiace tváre nemeckých dobrodruhov, ktorí zaručene skákali v germánskom neporiadku do ľadového fjordu. Nákladná čiastka prístavu ležala smutne v povodných troskách. Železné trámy hrdzavely v slaných vodách, ktoré Nemci dychtivo dnes zbierajú, aby si mohli narobiť „Železných krížov“, ktoré sú udeľované s nárýchlo na tisíce vyrobenými válečnými markami. Niekedy tak skutočne prchajúcim Nemcom. Bolo skutočne ťažkou prácou pre britské torpedoborce dostať sa cez túto spleť stožiarov, aby mohli vniknúť ďaleko do úzkeho fjordu. Z drevených prístavných mostíkov trčaly podporné stĺpy, marne spomínajúc bývalé drevené schodíky. Jejich zábradlia ležaly fixne, pripomínajúc tak malo šikmý vrch. Nehľadajú dnes Nemci dokonca jejich zbývajúce klince? Pach mrtvol z pevniny akoby poukazoval smerom k moru, ktoré bolo napojené nemeckou rozpínavou krvou.

Miestami vybuchovali míny, zákerne podstrčené prchajúcimi. Náš postup nemohol byť rýchlejší a istejší. Prvý tunel. Vagón, v ktorom umiestené kulometné hniezdo nepriateľa bolo umlčené po prvom vypálení pásu z Hotschkissa.¹⁵² Tunel s celou posádkou, ktorá nemohla prchnúť, bol vzatý útokom na bodáky.

Hromady kameňa, padlého od anglických šrapnelov boli pomiešané nemeckým materiálom. Stovky rozbitých a spálených norských pušiek, zároveň s jedným kanónom namontovanom na vagóne boli doplnené bednami sardiniek so značkou Ján Kála: bedničky mali vtlačené Bohumín. Bola to čistá práca niekoľkých odvážlivcov, ktorí sa plížením dostali s kulometami do vchodu, čistiac a pripravujúc nám takto nádherný protiletectký kryt. Nemecká

¹⁵⁰ COMOR, A.-P., c. d., s. 56 – 63.

¹⁵¹ Nemecká dopravná loď LIPPE bola potopená britskými torpedoborcami u Narviku dňa 13. 4. 1940. V roku 1941 bola Nemcami vyzvednutá a opravená, 7. 3. 1944 bola však potopená definitívne britskou ponorkou HMS Sceptre (P215). Srovnej: <<https://www.shipsnostalgia.com/media/the-german-ship-lippe-at-narvik-1940.295253/>>; <<https://www.wlb-stuttgart.de/seekrieg/44-03.htm>> [cit. 9. 11. 2023].

¹⁵² Myšlen francouzský lehký kulomet Hotchkiss Mle 1922/24/26, vyráběný firmou *Société Anonyme des Anciens Etablissements Hotchkiss et Cie*. Firmu založil ve Francii Američan Benjamin B. Hotchkiss (1826 – 1885). Proslavila se však až po jeho smrti, a to zejména výrobou těžkých kulometů Hotchkiss Mle 1914, které byly nasazeny v době první světové války. Lehký kulomet pod označením vz. 24 používala v letech 1924 – 28 i čs. armáda. Francouzské lehké kulomety se vyvážely také do Řecka, Turecka, Brazílie nebo republikánské Číny. Podrobněji viz např.: <<https://www.vhu.cz/exhibit/francouzsky-kulomet-hotchkiss-vz-24/>> [cit. 9. 11. 2023].

telefónna linka po malej oprave vrátila nám téměř nezaplátiteľné služby. Strelivo a potraviny boli tu bezpečne umiestnené pod niekoľko metrovou vrstvou skál. K dokonalému pohodliu nám chybovalo iba elektrické osvetlenie, ktorého zbytky sa nachádzali pomešané s krabicami nemeckých šrapnelov. Maličký vodopád na dva metre od tunela nahradzoval moderný vodovod. Po postavení prvých stráží celá rota strhaných pešiakov si uľahla, zabúdajúc na pekelný hluk trhajúcich sa bomb a letiacich šrapnelov. Plukovník súc nezvykle dojatý týmto ich príšerným kľudom, rozkázal mimoriadnu dávku vína a rumu.

Ranení defillovali pred našimi obnaženými hlavami, majúc na tvári víťazný úsmev, pripomínajúc úsmev vyžitého meštiaka. Stratili sme absolutný časový pojem. Prvý bataillon, ktorý bol na odpočinku, zasiahol. Dobyť najdlhší, druhý z tunelov. Nemecký zákerný protiútok, ktorý nedostal šťastie do osudu. Plne naložený vagon časovaných výbušnín, ktorý mal vybuchnúť v tuneli, sa roztrhol ešte pred. Narobil ohromný hluk, ale škody žiadnej.

Nemecké bombardéry púšťali neopatrne bomby do hor, snehu a skál, zo štvrtiny nevybuchujúc. Jedna spadla nedopatrením na tunel, zapadla do snehu, ale k výbuchu sa nedostala. Iná zas niekoľko metrov k štyrom mŕtvym legionárom, ktorí ležali pripravení k pochovaniu; jej výbušná sila roztrhala násyp, akoby nechcela znesvätiť ich posmrtný kľud. U piatej rotý rozmetala oheň, ktorý bol predurčený, aby občerstvil teplou kávou valčiacu žalúdky. Toto sklamanie pripomenulo, že nepriateľ neprchá dostatočne rýchle a preto jazda dopravovala mináž a víno smerom dopredu.

Padol ďalší a posledný nemecký, vlastne rakušacký, Nemcami ulúpený kanón. Bojovalo sa statočne, ženúc nepriateľa téměř poklusom ku švédskym hraniciam, Zpráva k večeru:

„Ešte môžu ustupovať patnást kilometrov, aby sa dostali na istejšiu podu vo Švédsku.“

Do toho sa pridružila podívaná, ktorá sa nedá spraviť dvakrát. Či to bola protiletecká obrana, alebo britské stíhačky, ale neviem ani podnes, ako jeden nemecký bombardovací stroj dokázal spadnúť chvostom, ktorý bol ešte ráz vyhodенý do vzduchu vlastným nákladom bomb. Na vodnej hladine boli iba triesky v ohromnom počte, s ktorými si pohrávalyorské vlny.

Prechádzal som bývalým Narvikom, súc zastavovaný, ako všetci ostatní domorodcami polárneho kruhu, ktorí vlastne nemohli pochopiť, tak rýchlu možnosť záměny majiteľa, dávajúc nám syrupy všetkých kvalít a so všetkými možnými nápismi, ktoré sú síce dobre tak na nasbieranie tuku na zimný spánok, ale nám nechutnaly. Na rozbitom nádraží pod norskou zástavu bol zhromaždený dav ľudí, ktorý vášnive počúval zvuky hymny víťaznej cudzineckej legie. Hákovitý kríž, ktorý ešte včera na narvíckom kopci vlál – zmizol. Ľud sa vracal nazpať do mesta, ktorého múry ROYAL HOTELU¹⁵³ hlásaly skutočnosť.

Začalo odstrelovanie vodných mín, ktoré tiež nevedely zadržať postup hrstky dobrovoľníkov. Válečná korisť bola nesmierná. Dokonca v jednom kostole niekoľko kilometrov od Narviku našiel sa sklad omastkového náhražkového tuku, ktorý bol pre naše žalúdky neschopnou potravou.

Postupujúc dobytými pozíciami, ležaly elektrické stožiare cez hromady železničného násypu, prepilované ničivou rukou nemeckých kultúrnych dobyvateľov. Závity a šróby boli povytáňované, ako keby sa nezbedné ruky lupičov neuspokojovaly zákerným kladením mín, bombardovaním štátnej norskej nemocnice, kde ležali nemeckí ranení a kde zástava

¹⁵³ Hotel Royal byl otevřen 21. 1. 1939 jako jeden z nejmodernějších hotelů v celém Norsku. Dne 9. 5. 1940 v důsledku obléhání města vyhořel. Odehrává se zde celá řada klíčových scén norského filmu *Narvik* (*Kampen om Narvik*, 2022, režie Erik Skjoldbjærg), je sem situováno i německé velitelství gen. Dietla. Ve skutečnosti byly v r. 1940 v Narviku vedle sebe hotely dva, a sice Royal a Grand, ve filmu však byly sloučeny do jediného. Generál Dietl zřídil své první velitelství v hotelu Grand, nikoliv Royal. Viz «<https://warmuseum.no/exhibition/the-battle-of-narvik-fiction-wall/>» [cit. 9. 11.2023]. Předpremiéry filmu *Narvik* se zúčastnil i poslední žijící norský veterán bitvy o Narvik Eystein Røset (1918–2022). K filmu viz například «<https://www.csfd.cz/film/950254-narvik/zajimavosti/>» [cit. 9. 11.2023].

červeného kríža bola tak obrovská, že musela byť viditeľná do najväčšej vzletnej výšky letúňa. Že zásah nebol dobrý, nemože odvrátiť pokus barbarského vraždenia ošetrovateľov, ktorí si dobrovoľne vzali na starosť ošetrovanie ranených a kde sa nedá povedať, že nedostatok svetla splietol pilotovi smer počas nerozdielného stálieho dňa.

Prechádzajúc bojišťom, ležalo jedno družstvo legionarov s bajonetom v ústach. Dnes sa nedivím, keď naše postupujúce oddiely videly podobné kusy, ktoré už dávno boli opustené i barbarmi náš jeden roj, postupujúc cez pohorie ťahajúce sa poloostrovom, narazil na dvoch Nemcov. Títo vidiac, že by nepostrielali túto presilu, kričali „Pardon“. „Nichts pardon“, zareval premier classe,¹⁵⁴ a učinil rýchly koniec nedostojným nepriateľom.

Občas ešte preletela zabľúdená guľka z nemeckého kulometu hľadájú v ďalších sférach novú cestu. Protitankový kanón sa namazal dôkladne olejom, nakoľko sa ukázalo, že sa nemožno strieľať do nejestvujúcich tankov, nevypláca strieľať do jedincov s tak zúrive vybuchujúcimi nábojmi. Po rôznych dohadoch veliteľstva, hľadájúceho čo najdokonalejšiu jeho camoufláž, bol slávnostne pri našom odchode spustený do mora. Posádka bola s okamžitou platnosťou premenená na pionierský oddiel.

Naši lyžiari, ktorí boli dnes už virtuozní jazdci, zastavili jeden prudký nemecký protiútok, podporovaný jednou desiatkou Messerschmittov. Počítam s tým, že Nemci museli vo svojej roztržitosti úplne zabudnúť na anglické loďstvo a na mrtvolne kľudných strelcov cudzineckej legie, ktorým nijako nevadilo zulufafrovské kričanie nepriateľa. Nakoľko sa však nedostávalo stíhačkám ďalšieho zbytočne spáleného benzínu, stiahly sa zároveň s nimi i vykričaní Nemci. Počas tohoto útoku sa našly u našej demi-brigády nové talenty granatnické, ktoré si mohli uľahčiť svojho nákladu. O jejich presnosti neostáva v histórii žiaden doklad, ale viem z plukovníkovho zákazu o použití granátov na tak veľkú vzdialenosť, že mali aspoň úprimnú snahu.

Niekoľko stotisíciek nemeckých nábojov ležalo po všetkých kútoch, ukazujúc nám smer ich prchajúcej túhy.

A hral zas gramofón pod tunelmi, Španieli¹⁵⁵ si schovávali nemecké dištinkcie varila sa káva pred tunelmi, Norovia občas prišli sa podívať na zbývajúcich členov cudzineckej legie a zdalo sa, že sa usadíme v tomto temer pohádkovom kútku sveta.

Písaly sa zamilované dopisy do Skardnessu, Ofotenu, Kjeldebokenu a všade inde, kde až dosiahla stopárska duša legionára, tak veľmi citlivá na lásku. Nejakou zázračnou náhodou našla sa opustená bedna anglických cigariet na jednom z torpedoborcov, ktoré nám zosilňovali dávno zrodené sympatie Norov.

Staré babičky vypravovali pohádky afrického života vnukom, zaručene im zakazujúc poznať jeho sladkosť. Bicyklová premávka príšerne zosilnela v nepočetných zátačkách jedinej zápornej cesty.

Rozkaz, ktorého odosielateľ je nám úplne neznámy, nariaďuje z taktických dôvodov od upustenia trvaleho obsadenia tohto severného územia.¹⁵⁶ Dostali sme sa anglickými loďami na voľné more, kde úprimne povedané, s ťažkým srdcom lúčili sme sa so zemou večného snehu.

¹⁵⁴ „Première Classe“ – služební hodnost „legionár 1. třídy“.

¹⁵⁵ Pries počáteční nedůvěru (a strach z komunismu) byli příslušníci cizinecké legie španělské národnosti (veteráni občanské války ve Španělsku) hodnoceni pozitivně i francouzskými důstojníky. Viz např. SCULLION, Séan F. Continuing the fight: Three anarchists from Spain in the British army, 1939 – 1945. Dostupné online: <<https://freedomnews.org.uk/2023/08/07/continuing-the-fight-three-anarchists-from-spain-in-the-british-army-1939-1945/>> [cit. 9. 11.2023].

¹⁵⁶ V důsledku napadení Francie Německem byla 24. 5. 1940 zahájena operace *Alphabet* a ve dnech 4. – 8. 6. 1940 byly z Narviku evakuovány všechny spojenecké jednotky (Francouzi, Britové, Poláci, Norové).

Smutne sa dívajúc z paluby GEORGIKA,¹⁵⁷ nevšímajúc si desiatok dopravných lodí, križníkov a súc dokonca bez záujmu o dva anglické stíhače, ktoré robily vrcholne akrobacie okolo našej lode, pri ktorej torpedoborec mal veľkosť záchranného člna, počúval som príhody a spomienky ľudí, ktorí prešli skutočnou paľbou a hlukom války.

Jeden Ital,¹⁵⁸ legionár ležal v snehu na chrbte a díval sa žiadostivo do údolia, ktoré bolo vzdialené z dvesto metrov. Žiaľ! bohu práve v tom čase boli zosilnená paľba nepriateľa – svetelnými nábojmi. S najväčším kľudom, obdivujúc svetelné čiary, ktoré vznikali od huste letiacich nábojov, hovorí: „Svetelné náboje sú preto, aby sa človek pred nimi mohol ukryť“.

Poliaci, ktorí hrdinne bojovali po boku cudzineckej legie,¹⁵⁹ vypravovali dnes už preslávenú historku. Z rozbitého nemeckého lietadla vyskočil pilot, bol však ihneď zajatý. Aby si snáď zlepšil svoj osud, pochválil sa, že bombardoval i Varšavu. „Tak,“ hovorí poľský poručík, zároveň zastrkujúc kadiacu sa ešte pištoľ nazpať do kapsy, „spadol si správne!“¹⁶⁰

Po námornej bitve britského a nemeckého loďstva, ktorej výsledok bola zdrcujúca porážka pozostatku nemeckého válečného loďstva [sic!],¹⁶¹ ostaly iba spomienky na krásnu zem bez šera.¹⁶²

TUNÁK, František: S cudzineckou legiou na Narvik. K tisku upravil, ilustroval a obálku nakreslil por. B. B. U 1. praporu: nákl. vl., 1941. Originál, strojopis, 24 stran.

P. KREISINGER: DAS KRIEGSSCHICKSAL VON FRANTIŠEK TUNÁK
(1919 – 1973): BEITRAG ZUM EINSATZ VON TSCHECHOSLOWAKEN
IN DEN REIHEN DER FRANZÖSISCHEN UND POLNISCHEN
EXPEDITIONSKRÄFTE BEIM NORWEGISCHEN NARVIK IM JAHR 1940

Die vorliegende Materialstudie konzentriert sich auf das Kriegsschicksal des Slowaken František Tunák (1919 – 1973), der als Gefreiter der tschechoslowakischen Armee seine Freizeit in Großbritannien damit verbrachte, dass er seine Kriegserlebnisse aus Narvik niederschrieb, wo er im Mai 1940 in den Reihen der 13. Halbbrigade der französischen Fremdenlegion kämpfte. Nach dem Rückzug der französischen Einheiten aus Norwegen wurde Tunák nach Großbritannien evakuiert, wo er sich zusammen mit anderen Tschechoslowaken in die tschechoslowakische Brigade einreihete. Er verfasste seine 24-seitigen Memoiren mit

¹⁵⁷ Loď se nepodařilo ztotožnit.

¹⁵⁸ K 20. 4. 1940 tvořili Italové v řadách francouzské ciz. legie třetí nejpočetnější národnost, a to po Francouzech a Španělech. Viz COMOR, A.-P., c. d., s. 321, Annexe I.

¹⁵⁹ Jednalo se o samostatnou „Podhalaňskou“ brigádu (*Samodzielna Brygada „Strzelców Podhalańskich*). Brigádě o síle téměř 5000 mužů velel generál Zygmunt Bohusz-Szyszko (1893 – 1982). Srovnej Nadporučík P. Účast Poláků v boji o Narvik. In *Vojenské rozhledy*, 1941, č. 4, s. 10 – 14. ZBYSZEWSKI, Karol. *The fight for Narvik: impressions of the Polish campaign in Norway*. Second impression. London : Lindsay Drummond, 1941.

¹⁶⁰ Z uvedené pasáže není zřejmé, zda Poláci vzali německého pilota do zajetí, anebo ho zastřelili. Pro druhou možnost by svědčil výskyt německých propagandistických nápisů v polštině v okolí Narviku, které apelovaly, aby se Poláci vzdali: „Polscy żołnierze. Chcecie wy nadal dla Anglji bez znaczenia krew wasza przelać przyjdźcie bez broni donas droga do Warszawy jest wam otwarta.“ (Polští vojáci. Nechcete-li i nadále prolévat krev za Anglii, přijďte k nám beze zbraní, cesta do Varšavy je pro vás otevřená. – volný překlad autora). Viz WIELICZKA-SZAREK, J., c. d., s. 40.

¹⁶¹ Dne 8. 6. 1940 proběhla německá námořní operace *Juno*, kterou však Britové prohráli. Jejich letadlová loď *HMS Glorious* byla potopena společně s 1519 námořníky a letci. Naopak Němci přišli jen o 50 mužů a jedna jejich bitevní loď byla poškozena. Podrobněji viz WEIR, Philip. *HMS Glorious: History of a Controversy*. Dostupné online <<https://www.historytoday.com/hms-glorious-history-controversy>> [cit. 9. 11. 2023].

¹⁶² V narvických zeměpisných šířkách panoval v tomto ročním období tzv. polární den. Mnohým vojákům se proto špatně spalo, naopak letectvo mohlo provádět své operace po celý den.

einem minimalen zeitlichen Abstand bereits im Jahr 1941, anlässlich des ersten Jahrestages der Kampfhandlungen. Das Ziel des vorliegenden Materials besteht nicht nur darin, Tunáks Kriegsschicksal in den Reihen der französischen Fremdenlegion bei Narvik und der Tschechoslowakischen selbständigen gepanzerten Brigade bei Dünkirchen (1944 – 45) zu skizzieren, sondern auch eine einzigartige Quelle seiner „Narviker“ Erinnerungen in Form einer kritischen Edition zugänglich zu machen. Sie beschreiben auch einige Tabuthemen und haben zugleich bemerkenswerte literarische Qualitäten. Die Erinnerungen befinden sich daher in ihrer Gesamtheit im Anhang zu dieser Studie. Die Studie enthält auch eine rekonstruierte Namensliste (tabellarischer Anhang) aller bekannten tschechoslowakischen Staatsangehörigen, die auf der Seite der Alliierten in Narvik kämpften. Die Liste wurde auf der Grundlage von Archivrecherchen im Archiv der Sicherheitskräfte (ABS) Praha, im Nationalarchiv (NA) Praha, im Slowakischen Nationalarchiv (SNA) Bratislava, im Militärhistorischen Archiv (VHA) Bratislava, im Militärischen Zentralarchiv – Militärhistorischen Archiv (VÚA-VHA) Praha sowie mit Hilfe privater Unterlagen im Besitz der Familie von Frank Tunák dem Jüngeren erstellt. Die Liste enthält die Angaben von 13 Tschechoslowaken, die für weitere Forschungen genutzt werden können. 12 Personen dienten in der Fremdenlegion und ein Karpatenrusse (Michal Karabiňák) war in den Reihen der polnischen Podhale-Brigade (Samodzielna Brygada Strzelców Podhalańskich). Bei der 13. Halbbrigade waren drei Slowaken: F. Tunák, Andrej Hutka und Mikuláš Lustbader (nach dem Krieg änderte er seinen Nachnamen in Let), weiter ein Ungar (Eugen Freisinger) und ein Russe (Rudolf Djumovič), der Rest waren Tschechen bzw. tschechische Deutsche. Nach dem Krieg kehrte Tunák über Norwegen in die Tschechoslowakei zurück und ließ sich in Nordböhmen nieder, von wo er 1964 nach Großbritannien emigrierte. Neben der Edition von Tunáks Memoiren enthält die Studie auch einen bemerkenswerten Bildanhang. Es handelt sich dabei um Zeichnungen von Leutnant Bohumil Boček, die Tunáks Memoiren begleiteten, sowie um einzigartiges Fotomaterial, das sich noch im Besitz von Tunáks Söhnen in Großbritannien befindet.

Seznam použitých pramenů a literatury / List of references and literature

Primární zdroje / Primary sources

Archivy a archivní zdroje / Archives and archival sources

Archiv bezpečnostních složek Praha, fondy Operativní a vyšetřovací svazky (f. V); Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (f. Z); Objektový svazek („Emigrace“), kartotéka Správy pasů a víz.

Národní archiv Praha, f. Ministerstvo vnitra – Londýn (MV-L), f. Václav Patzak.

Vojenský historický archiv Bratislava, Sbírka. Kmenových listů, Sbírka 53 (MNO – 2. odd. Slovensko).

Slovenský národný archív Bratislava, fond 203 (ZÚ Bratislava).

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, Kartotéka Západ, Sbírka 20 (MNO Londýn), Sbírka 24 (Evidence čs. vojenských osob na Západě), Sbírka 37 (Velitelství vojenské zpravodajské služby); Sbírka Kmenových listů, Sbírka Kvalifikačních listů.

Service historique de la Défense Caen, AC: 21P 154 222 (Sewera Ludwik, né le 18/09/1900)

Soukromá dokumentace Franka Tunaka mladšího, Velká Británie, nezpracovaný materiál.

Státní okresní archiv Karviná, fond okresní úřad Fryštát, sčítací operáty.

Štátny archív v Žiline, pracovisko Archív Čadca, fond Notársky úrad v Turzovke, Rodná matrika Turzovky 1915 – 1921.

Edice pramenů a publikované prameny / Source editions and published editions

COOPER, A. R. *Douze ans a la Légion étrangère*. Paris : Payot, 1934.

KOLÁŘ, Ondřej – POLÁKOVÁ, Kamila (eds.). *Odchody a návraty: vzpomínky účastníků zahraničního protinacistického odboje ze Slezska a Ostravska*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2018. ISBN 978-80-87789-53-7.

LAPIE, Pierre-Olivier. *La Légion étrangère à Narvik (avant-propos du général de Gaulle, préface du major P. C. Wren)*. Paris : Flammarion, 1945.

TOMAN, Vilém. *Na západní straně: osobní vzpomínky na dobu v odboji od roku 1940 do roku 1945*. (Ed. Jiří Plachý). Praha : Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav, 2015. ISBN:978-80-7278-649-7.

TUNÁK, František. *S cudzineckou legiou na Narvik*. K tisku upravil, ilustroval a obálku nakreslil por. B.B. Vydáno a vytištěno u 1. praporu nákladem autorovým [Moreton Paddox] 1941.

Dobový tisk / Period print

1. prapor. informace – tisk – osvětová a duchovní služba: denní časopis 1. pěšího praporu v Anglii v táboře Moreton Paddox, roč. 1940-1941, 5. 2. 1941, č. 114.

Čechoslovák. Nezávislý týdeník. 18. 4. 1941, s. 1-2.

Vojenské rozhledy, roč. 1941.

NEWSOM. J. D. Legionářova kořist. In *Edice Dobrodružství*. Praha : Šolc a Šimáček, 1932.

SURDEZ, Georges. Vojákem cizinecké legie. In *Romány do kapsy (RODOKAPS)*, 1935, č. 19.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a sborníky / Monographs

ATKIN, Nicholas. *The Forgotten French: Exiles in the British Isles, 1940–44*. Manchester University Press, 2003. ISBN 978-0-7190-6438-8.

BIMBERG, Edward L. *Tricolor Over the Sahara: The Desert Battles of the Free French*. Westport, Conn. : Greenwood Press, 2002. ISBN 03-1331-654-6.

COMOR, André-Paul. *L'épopée de la 13e Demi-brigade de Légion étrangère, 1940-1945*. Paris : NEL, 1988. ISBN2-7233-0369-1.

JACKSON, Julian. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-238-1.

JACKSON, Sophie. *Churchill's unexpected guests: prisoners of war in Britain in World*

War II. Stroud : The History Press, 2010. ISBN 978-0-7524-5565-5.

JAKLIN, Asbjørn. *Bitwa o Narwik. 62 dni desperackiej walki*. Kraków : Znak, 2021. ISBN 978-83-240-7931-5.

GREENTREE, David. *Narvik 1940. The Battle of Northern Norway*. Oxford : Osprey Publishing, s. 15–21. ISBN 978-14728-4910-6.

HINGAROVÁ, Vendula – MARŠÁLEK, Zdenko. *Posláni na sever: Češi na nucené práci v Norsku*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2022. ISBN 978-80-7465-537-1.

HRBEK, Ivan – HRBEK, Jaroslav. *Salvy nad vlnami: od výstřelu na Westerplatte po zkázu Bismarcku*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko, 1997. ISBN 80-206-0536-3.

KUDRNA, Ladislav. *První vietnamská válka na pozadí osudu Ladislava Charváta*. Praha : Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2198-4.

MACINTYRE, Donald G. F. W. *Narvik*. Praha : Mladá fronta, 1989.

MAJORKIEWICZ, Felicjan. *Narwik: Dzieje Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich*. Warszawa : Ministerstwo Obrony Narodowej, 1957.

MAREK, Jindřich. *Válka v Arktidě: zapomenuté bojiště tajné meteorologické války v letech 1940-1945*. Praha : Epoque, 2006. ISBN 80-87027-10-8.

MARŠÁLEK, Zdenko – HOFMAN, Petr. *Dunkerque 1944-1945: ztráty Československé samostatné obrněné brigády během operačního nasazení ve Francii*. Praha : NLN, 2011. ISBN 978-80-7422-119-4.

MASKALÍK, Alex. *Elita armády: československá vojenská generalita 1918-1992*. Banská Bystrica : HWSK, 2012. ISBN 978-80-970941-0-2.

OLSZAŃSKI, Michał. *Narwik*. Warszawa : Edipresse, 2005. ISBN 83-60160-24-4.

PLACHÝ, Jiří. *Filozofové v battledressech*. Praha : FF UK, 2010. ISBN 978-80-7308-322-9.

PROCHÁZKA, Ivan. *A královskou korunu měly: stručný pohled na službu čs. žen v jednotkách britské armády za 2. světové války*. Praha : Vojenský historický ústav, 2016. ISBN 978-80-7278-679-4.

ROBERTS, Andrew. *Ve vichru války: dějiny druhé světové války v novém pohledu*. Voznice : Leda, 2010. ISBN 978-80-7335-255-4.

STEGUROVÁ, Karolína. *I ženy chtěly bojovat! Československé ženy v britských armádních pomocných sborech ATS a WAAF za druhé světové války*. Praha : Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3181-5.

STRABOLGI, Joseph Montague Kenworthy. *Narvik and after: a study of the Scandinavian campaign*. London : Hutchinson Universal Book Club, [1940].

WIELICZKA-SZAREK, Joanna. *Bitwy polskich żołnierzy 1940-1944: Narwik, bitwa o Anglię, Tobruk, Monte Cassino, Falaise, Arnhem*. Kraków : Wydawnictwo AA, 2014. ISBN 978-83-7864-588-7.

WINDROW, Martin. *French Foreign Legion 1831-71*. Oxford : Osprey Publishing, 2016. ISBN 978-1-4728-1770-9.

ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. *Zapomenutá elita: českoslovenští vojenští diplomaté v letech 1938-1945*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2011. 325 s. ISBN 978-80-204-2165-4.

**Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích /
Articles in journals, chapters in monographs**

AAS, Steinar. Narvik, a Swedish Norwegian Border Town. In *Mesto a dejiny*, 2019, roč. 8, č. 1, s. 54 – 79.

BENE, Krisztian. Egy lovagias lázadó. Raoul Magrin-Vernerey katonai pályafutása a Mediterráneum vonzásában. In *AETAS*, 34 évf. 2019. 1. szám, s. 78 – 96.

BUBEN, Milan. Změna na norském trůně. In *Historický obzor*, 1991, roč. 2, č. 1 – 2, s. 16 – 21.

BŘEČKA, Jan. Jeho vlastní byla legie: životní pouť plukovníka Otty Wagnera. In KREMLÍČKOVÁ, Ladislava (ed.). *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2013, č. 11, s. 13 – 37.

CELAYA, Diego Gaspar. “Portrait d’oubliés. L’engagement des Espagnols dans les Forces françaises libres, 1940-1945”, In *Revue historique des armées*, 2011, č. 265, s. 46 – 55.

CLERC, Louis. De Petsamo à Narvik: opérations périphériques dans le nord de l’Europe, décembre 1939 - avril 1940. In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2018/1 (N° 269), s. 15 – 32.

FLOSSMAN, Martin. Jezuité v uniformách. In *České, slovenské a československé dějiny 20. století. 9 / Ústí nad Orlicí : Oftis*, 2014, s. 43 – 58.

HINGAROVÁ, Vendula – MARŠÁLEK, Zdenko. Kartotéka totálně nasazených v Norsku. Dokumenty Organizace Todt a evidence zahraničních dělníků v Norsku z let 1940-1945. In *Paměť a dějiny*, 2020, roč. 14, č. 1, s. 106 – 109.

HINGAROVÁ, Vendula. Na staveništi za polárním kruhem: v Norsku během druhé světové války nuceně pracovaly dva tisíce Čechů. In *Paměť a dějiny*, 2022, roč. 16, č. 1, s. 38 – 49.

CHAMPONNOIS, Sylvain. Les projets franco-britanniques de bombardement aérien de l’industrie pétrolière soviétique du Caucase (1939-1940). In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2018/1 (N° 269), s. 33 – 55.

JAKL, Tomáš. Vzpomínka Karla Schmidta na École Spéciale Militaire a Vojenskou akademii. In *Historie a vojenství*, 1997, roč. 46, č. 3, s. 133 – 140.

JAKUBEC, Pavol. Privilegovaný malý spojenec. Kráľovská nórska vláda v spojeneckom Londýne. In *Historie – Otázky – Problémy*, 2020, roč. 12, č.1, s. 21 – 32.

JAKUBEC, Pavol. Together and Alone in Allied London: Czechoslovak, Norwegian and Polish Governments-in-Exile, 1940–1945. In *The International History Review*, 2020, roč. 42, č. 3, s. 465 – 484.

KEJZLAR, Radko. Norsko a nacistická okupace 1940–1945. In *Historie a vojenství*, 1963, roč. 12, č. 1, s. 91 – 117.

MASSOWOVÁ, Dana. Plk. Otto Wagner (1902-1974): životní osudy československého důstojníka v zahraničním odboji na Západě. In *Studia historica Brunensia*, 2010, roč. 57, č. 2, s. 113 – 151.

MICHON, Jean. Sidi-Bel-Abbès: Capitaile légionnaire. In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, Janvier 2010, No. 237, s. 25 – 38.

MOURÉLOS, Yannis. La « résurrection » du Front de Salonique. In *Guerres mondiales et conflits contemporains*, 2018/1, (N° 269), s. 57 – 72.

NIGRÍN, Karel. Soupis publikací vydaných péčí čs. odboje na západě za druhé světové války. In *Historie a vojenství*, 1968, roč. 17, č. 2, s. 270 – 303.

PLACHÝ Jiří. Čechoslovák u Narviku. In: TOMEK, Prokop (ed.). *S přáteli v archivech. Sborník k sedmdesátinám historika Jindřicha Marka*. Svět křídel : Cheb, 2023, s. 86 – 106.

PROCHÁZKA, Ivan. Major pěchoty Bohumil Vazač. In *Historie a vojenství*, 2005, roč. 54, č. 2, s. 97 – 104.

RAŠÍN, Milan. Operace Weserübung. In *Historický obzor*, 2007, roč. 18, č. 11/12, s. 261 – 272.

O autorovi /About the author

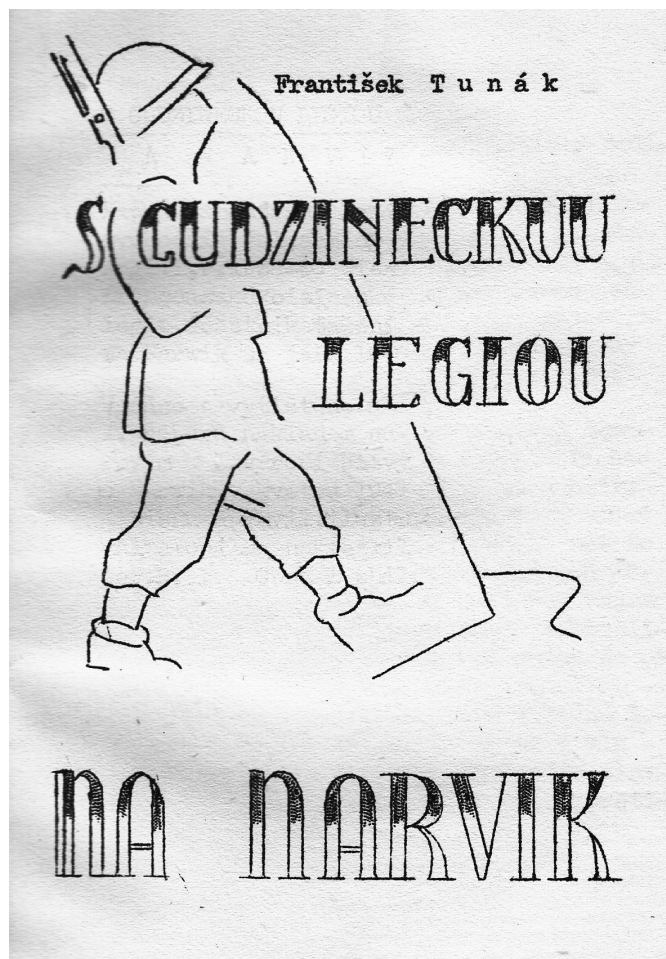
PhDr. Pavel Kreisinger, Ph.D.

Katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Na Hradě 5, Olomouc, 771 80, Česká republika

E-mail: pavel.kreisinger@upol.cz

<https://orcid.org/0000-0003-3144-1848>

Frontispis Tunákových
vzpomínek, které ilustroval
poručík Bohumil Boček
(sbírka autora)

*Četař aspirant František Tunák v uniformě čs. samostatné obrněné brigády,
nedatováno, pravděpodobně 1944.
(soukromá dokumentace Franka Tunáka)*

*Poválečný snímek Františka Tunáka,
nedatováno.
(soukromá dokumentace Franka Tunáka)*